

Паспорт безпеки України: ПІДСУМКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ.....	3
ВІННИЦЯ ТА ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ.....	5
УЖГОРОД ТА ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ.....	9
КРАМАТОРСЬК ТА ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ.....	15
ДНІПРО ТА СІЧЕСЛАВСЬКА ОБЛАСТЬ.....	20
ХАРКІВ ТА ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ.....	24
ХЕРСОН ТА ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ.....	29
ОДЕСА ТА ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ.....	36
РІВНЕ ТА РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ.....	41
ЧЕРНІГІВ ТА ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ.....	47
КРОПИВНИЦЬКИЙ ТА КРОПИВНИЦЬКА ОБЛАСТЬ.....	51
СЄВЕРОДОНЕЦЬК ТА ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ.....	55
ЗАПОРІЖЖЯ ТА ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ.....	63
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРОЕКТУ.....	68
ДОДАТКИ: СИСТЕМА КООРДИНАТ ПОХОДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ.....	70

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ

Проект «Паспорт безпеки України: регіональний та національний виміри» було реалізовано ДМГО «Центр міжнародної безпеки» в жовтні 2017 - грудні 2018 р. Його мета – вивчити безпекову ситуацію в різних регіонах України, створити на основі отриманої інформації карту ризиків для кожного з них та виробити рекомендації щодо адекватної відповіді на актуальні загрози.

Задля виконання проекту була створена спеціальна міжвідомча робоча група, до складу якої увійшли представники організації-виконавця та офіційних партнерів – Національного інституту стратегічних досліджень, Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, Українського інституту підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіомовлення і преси.

Дослідження було проведено в дванадцяти обласних центрах України. В 2017 році експерти вивчили ситуацію в м. Вінниця (5-6 жовтня), м. Ужгород (12-13 жовтня), м. Краматорськ (19-20 жовтня), м. Дніпро (26-27 жовтня), м. Харків (1-2 листопада), м. Херсон (9-10 листопада). В 2018 році реалізацію проекту було продовжено в м. Одеса (24-25 травня), м. Рівне (14-15 червня), м. Чернігів (19-20 липня), м. Кропивницький (16-17 серпня), м. Сєвєродонецьк (13-14 вересня), м. Запоріжжя (11-12 жовтня).

Польовий етап включав кількісне та якісне соціологічне дослідження (анкетне опитування та експертні фокус-групи). Вибірка для анкетних опитувань серед населення – квотна, статевовікова, репрезентативна для населення регіону, в якому проводилось дослідження; для експертів – цільова (представники правоохоронних органів, державної служби, сфери освіти та громадськості). Загальна кількість оброблених анкет – 1852 шт. Виконавець – компанія «Центр прикладних досліджень».

За підсумками регіональних етапів були також організовані круглі столи/обговорення з представниками органів місцевої влади, правоохоронних структур та громадськими активістами.

Паспорти безпеки регіонів України для проекту були розроблені на базі Глобального індексу миру (GPI), за методологією Інституту економіки та миру, переробленої та адаптованої експертами «Центру міжнародної безпеки» та «Центру прикладних досліджень».

З отриманими в результаті соціологічного дослідження даними ви можете ознайомитись за посиланням:

https://intsecurity.org/wp-content/uploads/2017/07/Pasport_bezpeky_Ukrainy.pdf

https://intsecurity.org/pasport_bezpeky_2018.pdf

http://intsecurity.org/pasport_bezpeky_naselennya.pdf

ВІННИЦЯ ТА ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Вінниця - динамічний обласний центр Центральної України, в якому місцева влада продемонструвала здатність швидко покращити інфраструктуру та впроваджувати ефективні практики урядування на всіх рівнях.

Серед питань, які викликають найбільше занепокоєння місцевих жителів, виділяються наступні проблеми:

- **Незадовільна соціально-економічна ситуація.** Саме ця проблема в її різних проявах є основою для мешканців Вінниці. Особливо відчутним сьогодні стає явище безробіття (в місті працює лише декілька крупних роботодавців, які не здатні забезпечити робочими місцями населення, особливо - представників молоді); інфляція національної валюти (що проявляється в зростанні цін та низькому рівні заробітної платні); закриття окремих підприємств, що підриває економічний потенціал регіону. В цілому рівень життя вінничан зростає дуже повільно, що має наслідком зuboжіння населення, особливо - представників старших вікових груп.
- **Збройний конфлікт на сході України.** Вінничина - віддалений від війни регіон. Втім, значна кількість вінничан взяла участь в проведенні

антитерористичної операції. Понесені регіоном втрати непокоять суспільство. - близько 61% опитаних вважає це однією з головних проблем. У той же час причини конфлікту для багатьох мешканців регіону залишаються незрозумілими. Іншим наслідком війни для регіону стає наявність великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

- **Проблема корупції.** Близько третини опитаних вважає корупцію актуальною загрозою для регіону. Вона не лише заважає успішному та законному веденню бізнесу, забезпеченню населення соціальними благами, але й впливає на загальний напрям розвитку держави, гальмуючи його темпи. В цьому контексті проблема корупції безпосередньо пов'язана з недостатньо швидкими темпами реалізації реформ та недовірою до діяльності владних інститутів, які вінничани також відзначали в якості загрози безпеці регіону.
- **Екологічна проблема.** Це питання хвилює більшість регіонів України, втім - в кожному з них має свою специфіку. У Вінниці воно пов'язане з певними комунально-інфраструктурними проблемами. Актуальною проблемою є незадовільний стан із постачанням питної води населенню. Розповсюдженим інструментом протидії цій загрози стає використання свердловин, втім - в умовах забруднення місцевих водоймищ, на якому наголошували респонденти дослідження, він також несе в собі певні ризики.
- **Робота правоохоронних органів та криміногенна ситуація.** Попри реалізовану реформу відповідної сфери вінничани підкреслюють відсутність позитивних зрушень. Діяльність нової поліції розглядається як іміджевий крок - в практичній площині відчувається нестача професіоналізму в співробітників, що не дозволяє їм в повному обсязі виконувати свої завдання. Наслідком стає зростання рівня злочинності - у випадку Вінниці мова в першу чергу йде про злочини, вчинені на побутовому ґрунті.

Рекомендації

З метою покращення безпекового клімату в регіоні та нівелювання негативного впливу певних чинників його розвитку пропонується:

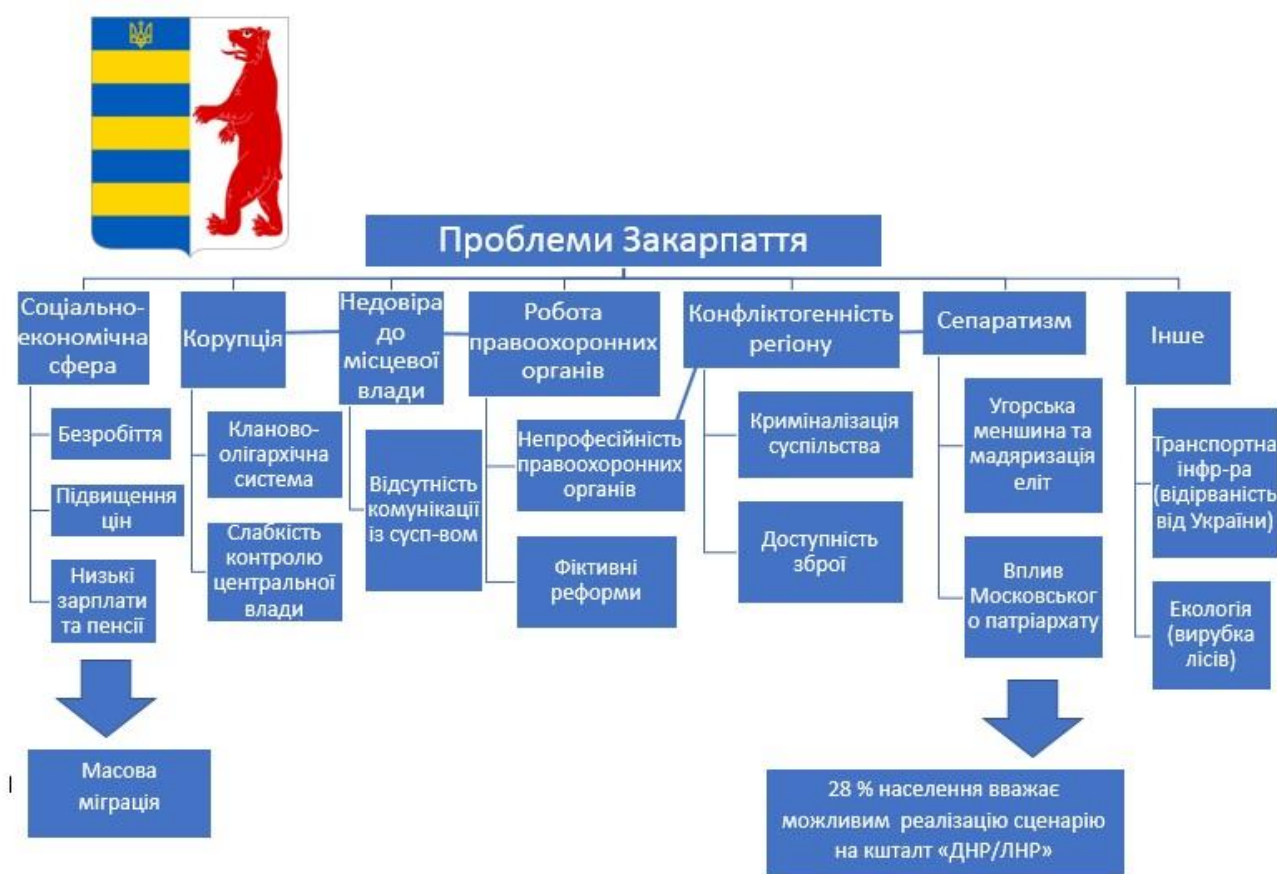
- Сприяти стимулюванню бізнес-ініціатив населення в малих містах Вінниччини в рамках програми підтримки малих та середніх підприємств, приватних ініціатив та інновацій;
- Створити регіональну карту кластерної економіки, що аналізуватиме наявну ситуацію, визначатиме розірвані внаслідок негативних тенденцій економічного розвитку виробничі ланцюги та пропонуватиме шляхи їхнього відновлення або диверсифікації;
- Сприяти розвитку ІТ-сфери в місті Вінниця, з огляду на наявні стрімкі темпи розвитку цієї галузі в регіоні (Вінниця займала третє місце (після Львова і Харкова) по темпам розвитку ІТ-сфери в Україні);
- Розробити Програму розвитку малого фермерства, спрямовану на підтримку переважно аграрних районів Вінницької області. Господарствам необхідно надати доступ до високорентабельних технологій (вирощування горіхів, равликів, грибів тощо), забезпечити подолання глибокого традиціоналізму та екстенсивності у сільському господарстві регіону;
- Активізувати зусилля для використання туристичного потенціалу регіону, який перш за все базується на історичних пам'ятках XVI- XVIII століття. Він є особливо перспективним для столичної та іноземної аудиторії, які прагнуть вивчати сторінки історії;
- Активізувати зусилля із забезпечення внутрішньо переміщених осіб, в першу чергу - за рахунок підтримки евакуйованої в регіон установи науково-освітньої сфери - Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вдосконалення його потенціалу за рахунок побудови університетського кампусу матиме позитивні освітні, економічні та соціальні наслідки;
- Реалізувати спеціальну інформаційну кампанію «Корупціонера мають знати в обличчя» в соціальних мережах, в рамках якої громадські організації у тісній співпраці з правоохоронними антикорупційними

- органами мають забезпечити наповнення групи/сторінки «Чорний список Вінниччини» фото недобросовісних держслужбовців, правоохоронців, викладачів, лікарів;
- Підготувати проектні пропозиції до Європейського Банку Реконструкції та Розвитку з метою отримання фінансової допомоги задля реалізації програми вдосконалення системи водопостачання Вінниці;
 - Продовжувати комплексні програми реабілітації учасників АТО від наслідків ПТС, до яких залучаються місцеві органи влади, медичні установи та громадянське суспільство;
 - Використовувати на Вінниччині досвід співробітництва з громадськими організаціями ГУ Національної поліції в Донецькій області, в тому числі - у форматі започаткування сталих ініціатив взаємодії та комплексної кооперації, на кшталт запуску програми «Ліги молодих поліцейських» в регіоні, покликаної сформувати відносини довіри між правоохоронцями та молоддю, підготувати кадрові резерви для поліцейських сил;
 - Спрямувати активність громадянського суспільства на забезпечення допомоги діяльності правоохоронних органів за рахунок формування «Дружин Самооборони», які мають слідкувати за громадським порядком в районах проживання, виконувати певні профілактичні функції;
 - Ініціювати регулярні консультації між громадськістю, представниками правоохоронних органів, МНС тощо щодо безпекової ситуації в регіоні з метою розуміння чинної ситуації, визначення рівня загроз та вироблення оперативної реакції на них.

УЖГОРОД ТА ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

Закарпаття - особливий регіон для України. Він відрізаний від основної частини держави гористим хребтом Карпат. Втім, ментальна відстань для населення області позначається не географічними перепонами - вона є значно глибшою, і походить з джерел історичного, культурного, етнічного та релігійного характеру, формуючи сприятливе підґрунтя для актуалізації загальнонаціональних та специфічних загроз, які впливають на безпеку держави.

Серед проблем, характерних для Закарпаття найбільш актуальними є наступні:

- **Складна соціально-економічна ситуація**, яка набуває різних проявів. Найбільш «болючою» темою з цього сегменту є проблема безробіття. Особливо гостро це питання стоїть для молоді, якій складно знайти роботу з середнім та високим рівнем заробітної платні. Також населення занепокоєне проблемою інфляції - різким підвищенням цін на фоні збереження низьких розмірів заробітної платні та пенсій. Все це

призводить до робочої міграції, яка завжди була актуальною для жителів цього регіону, проте в останні роки набула загрозливого характеру. Подібна ситуація створює несприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій - на нових виробництвах, на яких де факто нема кому працювати.

- **Збройний конфлікт на Сході України.** Незважаючи на значну географічну відстань від лінії фронту, мешканці Закарпаття уважно стежать за подіями на Донбасі та в Криму. Серед причин війни місцеве населення вбачає слабкість України як держави, що проявлялася в тривалому ігноруванні центральною владою загроз національній безпеці, а також актуальні дії Російської Федерації - реалізацію імперських амбіцій Кремля. Воно невдоволене зусиллями центральної влади у врегулюванні ситуації на сході.
- **Відсутність діалогу між владою та населенням** стає однією з головних причин масового невдоволення. Люди скаржаться на відсутність сталої комунікації з владними структурами. Це заважає розумінню населенням державної політики, розпалює недовіру до державних інституцій, робить його вразливим до ворожої пропаганди.
- **Невдоволення реформами.** Визнаючи, що Україні необхідні зміни, переважна частина населення регіону оцінює реалізацію реформ негативно. Частково це пояснюється браком інформації про зміст перетворень, частково - їх незавершеністю. Від уряду чекають рішучих дій, натомість багато рішень мають половинчастий характер.
- **Відчуття особистої небезпеки на побутовому рівні.** Динаміка конфліктогенності населення, доступ до легкої та стрілецької зброї, збільшення рівня насильства та злочинності призводять до формування несприятливого безпекового середовища для життя. Занепокоєння населення викликає поведінка парамілітарних угруповань (таких як «Правий сектор», «Азов»).
- **Контрабанда і корупція.** Визначною особливістю, що гальмує розвиток регіону є непотизм та кругова порука у владних структурах. Проблема загострюється в умовах слабого контролю центральної влади за

подіями в області, в якій формується власна специфічна кланово-олігархічна система. Як наслідок, побутова та державна корупція на Закарпатті залишається усталеною практикою. Закарпаття через своє географічне розташування є регіональним центром контрабанди та нелегальної міграції. Митниця є стабільним джерелом збагачення як місцевих еліт, так і багатьох пересічних мешканців, що користуються зручною локацією краю та часто виїжджають за кордон.

- **Мадяризація регіональних еліт.** Її представники часто займають проугорську позицію, відверто критикуючи дії українського президента та уряду. Це руйнує й без того крихкий рівень довіри мешканців Закарпаття до Києва, провокуючи подальше відсторонення регіону від впливу центру та зближення з Угорщиною, влада якої демонструє готовність робити для населення Закарпаття більше, ніж Україна.
- **Прояви сепаратизму.** Сценарій приєднання Закарпаття до Угорщини сьогодні виглядає неймовірним, але угорські праві та популістські партії активно використовують «закарпатське питання» для внутрішньополітичних цілей. У той же час РФ продовжує підтримку просепаратистських організацій на кшталт «Підкарпатська Русь». Важливим інструментом такої політики є діяльність УПЦ МП, яка спирається на певну підтримку жителів регіону. Ця церква займає антиукраїнську позицію, яка проявляється у відкритій підтримці «русинського» сепаратизму. Значна частина опитаних респондентів - 28,3 % респондентів - побоюється реалізації сценарію «ДНР/ЛНР» в регіоні під угорськими прапорами. На відміну від Донбасу, де сепаратистські гасла не мають об'єктивного підґрунтя та лише використовувались Росією для маскування окупації, на Закарпатті етнічний сепаратизм є реальною загрозою. Він може стати прямим викликом територіальній цілісності та суверенітету України.
- **Транспортна ізоляція.** Регіон фактично відрізаний від основної території України. Регулярне сполучення через Карпатський хребет забезпечується міжнародною автомобільною трасою Київ-Чоп та залізничними маршрутами Львів-Мукачево-Ужгород, Львів-Перечин-

Ужгород. Фактично лише сім перевалів з різною якістю доріг поєднують область з іншими частинами України. Повітряне сполучення з регіоном відсутнє третій рік. Зазначені маршрути вразливі до погодних умов або можливих диверсійних ворожих операцій.

- **Екологічна ситуація.** Актуальною загрозою для Закарпаття є незаконна вирубка лісів, внаслідок чого не лише наносяться збитки державі, але й актуалізується загроза зсувів ґрунту та повеней в регіоні.

Рекомендації

З метою покращення формування безпекового клімату в регіоні та нівелювання негативного впливу певних чинників його розвитку пропонується:

- Збільшити розміри бюджетного фінансування соціальної сфери в регіоні відповідно до його стратегічного значення в умовах зростаючих обсягів фінансування Угорщиною суспільно-економічних ініціатив в регіоні (в 2017 році Україна виділила майже в 10 разів менше коштів, ніж Угорщина);
- Сприяти створенню робочих місць в регіоні за рахунок програм підтримки малого та середнього бізнесу, подальшого залучення іноземних інвестицій. Для цього пропонується забезпечити роботу «Центру можливостей», де малий бізнес зможе отримати доступ до підтримки та отримати регулятивну допомогу від держави за спрощеними процедурами, розвивати малі бізнес-інкубатори, де малі підприємства зможуть спільно використовувати ресурси та матимуть сприятливу атмосферу для свого становлення;
- Розробити програму розвитку та використання туристичного та рекреаційного потенціалу регіону - в першу чергу за рахунок використання мінеральних вод санаторно-рекреаційних комплексів та гірськолижних курортів. Вона має бути спрямована на підтримку існуючої туристичної індустрії та розвиток нових туристичних напрямків з метою адаптації послуг до вимог ринку, створення для цієї галузі іміджу перспективного напрямку для розвитку кар'єри;

- Сприяти створенню «індустріальних парків» з метою активізації соціально- економічного розвитку регіону;
- Створити регіональний банк розвитку для із залученням місцевих та центральних органів виконавчої влади, ЄБРР, окремих іноземних банків/фондів з метою надання допомоги в розробці, кредитуванні та контролі виконання інвестиційних проектів в специфічних умовах Закарпаття;
- Створити єдиний регіональний веб-ресурс, де новатори та дослідники можуть одержати доступ до інформації про види підтримки, що є доступними в різних областях, дізнатись про конкурси та програми міжнародних фондів, що надають фінансову підтримку, отримати консультації щодо особливостей подання заявок та пошуку партнерів для досліджень або реалізації виробничих інноваційних моделей;
- Запроваджувати екологічні практики в сфері сільського господарства (так зване «полонинне господарство»), впровадити механізми інноваційного сільського господарства (будівництво овочесховищ);
- Запровадити державну програму «Закарпатський фермер» з метою фінансової підтримки приватної ініціативи - фермерів, малих виробництв - за рахунок коштів обласного та місцевих бюджетів;
- Організувати курси підвищення кваліфікації для представників місцевої влади - міських та сільських голів - з метою вироблення в них навичок з ефективного планування та використання бюджетних коштів в рамках програми децентралізації;
- Розвивати транспортну інфраструктуру регіону (за рахунок відновлення регулярної роботи аеропорту «Ужгород» та нових КПП на кордоні), яка має тісніше пов'язати регіон з іншими частинами України та європейськими країнами-партнерами аби забезпечити кращу доступність до туристичних місць;
- Постійно організовувати проведення фестивалів української культури в місцях компактного проживання угорської національної меншини в рамках просування української «м'якої сили» у відносинах з етносами;

- Продовжувати проведення фестивалів вірменської, єврейської, німецької, ромської, румунської, словацької, угорської культур на території Закарпатської області в рамках просування тези про культурне різноманіття регіону та державну підтримку прав національних меншин;
- Активізувати роботу по реабілітації ветеранів АТО за рахунок їх залучення до групових виробничих ініціатив (перспективний проект - побудова ветеранами АТО житла для себе у форматі спеціальних містечок, здійснена із застосуванням новітніх будівничих технологій);
- Запровадити практику «соціального барометру», що має вимірювати рівень довіри населення до представників місцевої влади та правоохоронних органів (соціологічні опитування, інтерактивний сайт);
- Забезпечити більш ефективне використання сучасних інформаційних технологій у боротьбі зі злочинністю. Зокрема, розробити горизонтальну, ефективну і неупереджену систему оповіщення, щоб забезпечити оперативні підрозділи в режимі реального часу інформацією про здійснені злочини, злочинців і підозрюваних, яку можна буде використати там, де це необхідно (від стаціонарних постів поліції до патрульної мобільної служби).

КРАМАТОРСЬК ТА ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Місто Краматорськ вже 3 роки виконує незвичні для себе функції «столиці» **Донецької області**. Складна безпекова та соціальна ситуація в регіоні істотним чином впливає на населення міста, яке вже звикло до військового стану, хоча до лінії фронту звідси майже 60 км. Регіон в цілому стикається з низкою специфічних проблем, пов'язаних з конфліктом, але в той же час і загальними для всієї держави викликами.

Донеччині властиві наступні проблеми, що стосуються, як усієї України, так і специфічні для регіону:

- **конфлікт з Російською Федерацією**, який призвів до масового виїзду населення з непідконтрольної території, руйнації економічного потенціалу Донецької області та різкого погіршення соціальних стандартів. Ставлення населення до причин цього конфлікту різняться: пряма агресія Російської Федерації, інтереси високопосадовців, різний менталітет у населення сходу та заходу України, геополітична конкуренція Росії та Заходу.

- **Складна соціально-економічна ситуація**, яка характеризується зниженням рівня життя через зростання цін, високі тарифи, зупинку підприємств і безробіття. Інфляція нівелює відносно великий рівень зарплат та пенсій, характерний для виробничих професій населення регіону. Значна кількість великих підприємств залишилась на непідконтрольній Україні території, внаслідок чого були розірвані виробничі ланки, зокрема з постачання сировини. Економічна блокада ОРДЛО, запроваджена в березні 2017 року, мала наслідком скорочення випуску окремих видів промислової продукції та змусила підприємства на підконтрольній території переорієнтовуватися на співробітництво з постачальниками з інших регіонів України. Негативні наслідки мало також розірвання економічних зв'язків з Російською Федерацією, на яку до 2014 р. був орієнтований експорт значної кількості підприємств регіону.
- **Корупція** серед чиновників, в правоохоронній сфері, в медичних закладах та сфері освіти. До регіону спрямовуються значні кошти з державного бюджету та іноземна допомога, спрямовані на відбудову інфраструктури, розвиток економіки та соціальної сфери. Натомість, через низький рівень проектного менеджменту в місцевих громадах, увесь потенціал допомоги, що надходить в Донецьку область не використовується. Населення регіону має низький рівень довіри як до центральної, так і регіональної влади та дещо краще відношення до місцевої влади. Водночас, оновлення місцевої влади після подій 2014 року майже не відбулося, що несе ризики збереження існуючої кланової системи та збереження корупційних практик.
- **Погіршення криміногенної ситуації**, пов'язане з конфліктом, який вже майже чотири роки точиться в регіоні. Різке зниження рівня життя населення та доступність зброї призводять до зростаючої кількості економічних злочинів. Також почастишали випадки необережного поводження зі зброєю. Поліція, в цілому, ефективно бореться із зростаючою кількістю злочинів, але об'єктивно не в змозі попереджати

усі випадки. Серед правоохоронних органів, найкраще ставлення у населення регіону зберігається саме до поліції.

- **Незадоволеність населення темпами та змістом реформ.** Населення Донеччини очікує покращення соціально-економічної ситуації в короткостроковій перспективі. Тому негативні оцінки отримали, насамперед, медична та пенсійна реформа. Від медичної реформи мешканці регіону очікують насамперед якісного обслуговування та здешевлення ліків. Пенсійна реформа розглядається як приховане підвищення пенсійного віку. Через те, що наприкінці 2017 року значно зросли пенсії для шахтарів, інші категорії працівників залишилися незадоволеними розмірами підвищених виплат. У питанні освіти негативне ставлення зберігається до 12-річної школи та питання мови викладання (населення регіону майже не використовує українську мову на побутовому рівні).
- **Збереження штучно інспірованих сепаратистських настроїв,** як наслідок інформаційних кампаній Кремля в 2014-2018 рр., комунікацій з населенням на непідконтрольних територіях, а також родичами в Російській Федерації. Події 2014-2015 рр. наклали відбиток на психологічний стан населення, який можна порівняти з пост-травматичним синдромом. Це зумовлює упереджене сприйняття інформації та матеріалів, що мають пропагандистські цілі чи оціночні судження. Рівень довіри до загальноукраїнських ЗМІ є найнижчим в Україні.

Рекомендації

З метою покращення безпекової, соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації в регіоні рекомендується:

- Розробити регіональну програму професійної перепідготовки кадрів у зв'язку з закриттям (скороченням) великих промислових виробництв. Пріоритетними напрямками є сфера послуг, сільське господарство, малі та середні виробництва, самостійна зайнятість, робота на інфраструктурних логістичних проектах.

- Розробити окремі програми зайнятості для вікових категорій населення (45+). Збереження молодих спеціалістів - гарантування зайнятості для випускників місцевих ВНЗ.
- Почати процес модернізації традиційних для регіону галузей промисловості (металургія, видобуток вугілля) та переорієнтації на екологічно чисті виробництва.
- Запровадити регіональні програми підтримки малих та середніх фермерських господарств, диверсифікації постачальників продукції за рахунок розвитку місцевого агровиробництва (вплив на ціноутворення).
- Започаткувати проведення заходів з подолання відчуття стурбованості, депресії та інших симптомів через консультації, терапію та професійну психологічну підтримку для полегшення негативного та/або травматичного досвіду, посилення навичок психо-соціальної адаптивності.
- Проводити тренінги та семінари для ВПО та враженого пост-травматичним синдромом місцевого населення з тематики можливостей розвитку громад, посилення соціальної відповідальної громадянської позиції, розвитку лідерських здібностей тощо.
- Розбудовувати спроможності та навчальні програми з питань громадської активності та відповідальності.
- Створити механізми сприяння громадським консультаціям на місцевому рівні, наприклад через онлайн-платформи.
- Продовжити процеси децентралізації та відмови від вертикальних командних методів прийняття рішень (максимальне залучення місцевого населення до прийняття рішень, розвитку інфраструктури, фінансового планування розвитку територій).
- Підтримувати ініціативи, що сприятимуть посиленню зв'язків з іншими регіонами України (спортивні, культурні заходи, освітні проекти).
- Створити інструменти заохочення активних представників ВПО для працевлаштування на управлінські посади.

- Адаптувати регіональні програми національно-патріотичного виховання в рамках Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр.
- Проводити дієві заходи з очищення влади від сепаратистів-організаторів псевдореферендумів (люстрація, заборона на заняття державних посад та роботу в навчально-виховних закладах).
- Реалізовувати регіональні програми будівництва доступного житла та створення робочих місць для ВПО. Створити комісії з розгляду житлових об'єктів з метою підтримки ВПО, які зазнали майнових втрат.
- Підтримувати незалежні ЗМІ. Збільшити кількість та якість - фінансування медіа-ініціатив за рахунок донорів.
- Ввести особливий контроль ефективності загальнонаціональних реформ на місцеву рівні (показовий регіон).
- Координувати діяльність моніторингової місії ОБСЄ з Головним управлінням ДСНС в Донецькій області (регулярні наради та консультації) з питань попередження техногенних катастроф, як на підконтрольній, так і на окупованій території.
- Облаштовувати КПВВ (розміщення палаток ДСНС із фельдшерами, розробка протоколів безпеки, розташування окремих пунктів укриття, вдосконалення санітарної зони та лінії розмежування, розміщення камер спостереження КПВВ для зниження рівня корупції на місцях).
- Проводити державну регуляторну політику супутникового мовлення для недопущення трансляції російських ЗМІ.
- Розробити загальнонаціональну стратегію реалізації діяльності «Центрів безпеки» ОТГ. Проводити заходи інформаційно-виховної роботи для різних вікових категорій населення стосовно діяльності «Центрів безпеки» ОТГ.

ДНІПРО ТА СІЧЕСЛАВСЬКА ОБЛАСТЬ

Дніпро - мегаполіс, який найбільше відчув наслідки російської агресії на Донбасі серед міст Центральної України. Регіон надає найбільшу кількість призовників до лав ЗСУ, і наразі слугує стратегічним тилом для бойових дій на Донбасі.

Регіону властиві наступні проблеми:

- **Погіршення соціально-економічної ситуації.** Закриття крупних промислових підприємств в попередні роки призвело до зростання рівня безробіття в регіоні. Найбільші підприємства області контролюються крупним бізнесом, який не поспішає підвищувати соціальні стандарти для своїх робітників. Відсутність конкурентних зарплат призводить до масової міграції населення, особливо молоді. Частина чоловічого населення регіону обирає службу за контрактом в армії, що дозволяє гарантувати стабільний дохід для родини. Через наближеність до зони конфлікту в регіоні спостерігається несприятливе бізнес-середовище для залучення іноземних інвестицій.

- **Корупція.** Для 35% опитаних респондентів дослідження вона є головною проблемою, що заважає розвитку регіону. Окремо була відзначена корумпованість правоохоронних органів та судів, несправедливі тарифи та непрозорі тендери, на яких наживаються наближені до влади бізнесмени, а також затягнення реалізації інфраструктурних проектів (ремонт та будівництво мостів).
- **Агресія РФ на Донбасі,** яка негативно впливає на всі сфери життя населення області, та насамперед несе ризики розвитку посттравматичного синдрому серед учасників бойових дій в конфлікті з РФ. Водночас, майже 49% відсотків опитаних в рамках дослідження респондентів зазначили, що виступають за позаблоковий статус України. В 2014 р. м. Дніпро стало одним із головних напрямів для вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій, і наразі в області зареєстровано 73 тисячі ВПО (станом на кінець 2017 року за даними Міністерства соціальної політики).
- **Складна криміногенна ситуація та відсутність почуття безпеки.** У цьому контексті негативно оцінюються результати реформи правоохоронної системи, зокрема поліції.
- **Екологічна ситуація.** Через наявність на території області видобувних та металургійних підприємств спостерігається техногенне забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і ґрунтових вод. Рекультивація земель відбувається низькими темпами, окремі території зазнають занадто високого демографічного та промислового навантаження.
- Значна кількість міст області мають **монопрофільну структурну економіку** та залежать від крупних промислових виробництв. Економічна криза після подій 2014 р., зниження світових цін на сировину та падіння промислового виробництва призвели до погіршення соціально-економічної ситуації в таких містах. У свою чергу це призвело до економічної міграції населення до обласного центру, Києва, або ж за кордон.
- **Інфраструктура.** Через віддаленість окремих районів до м. Дніпро спостерігається низький рівень зв'язаності периферії та центру. В регіоні

недостатньо розвинена мережа автомобільних доріг, і основні комунікації відбуваються за допомогою залізниці. Транспортний потенціал річки Дніпро майже не використовується, особливо для перевезки великих вантажів. Реалізація поточних інфраструктурних проектів зтягується (наприклад, мости через річку Дніпро в обласному центрі).

Рекомендації

З метою покращення безпекової, соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації в регіоні рекомендується:

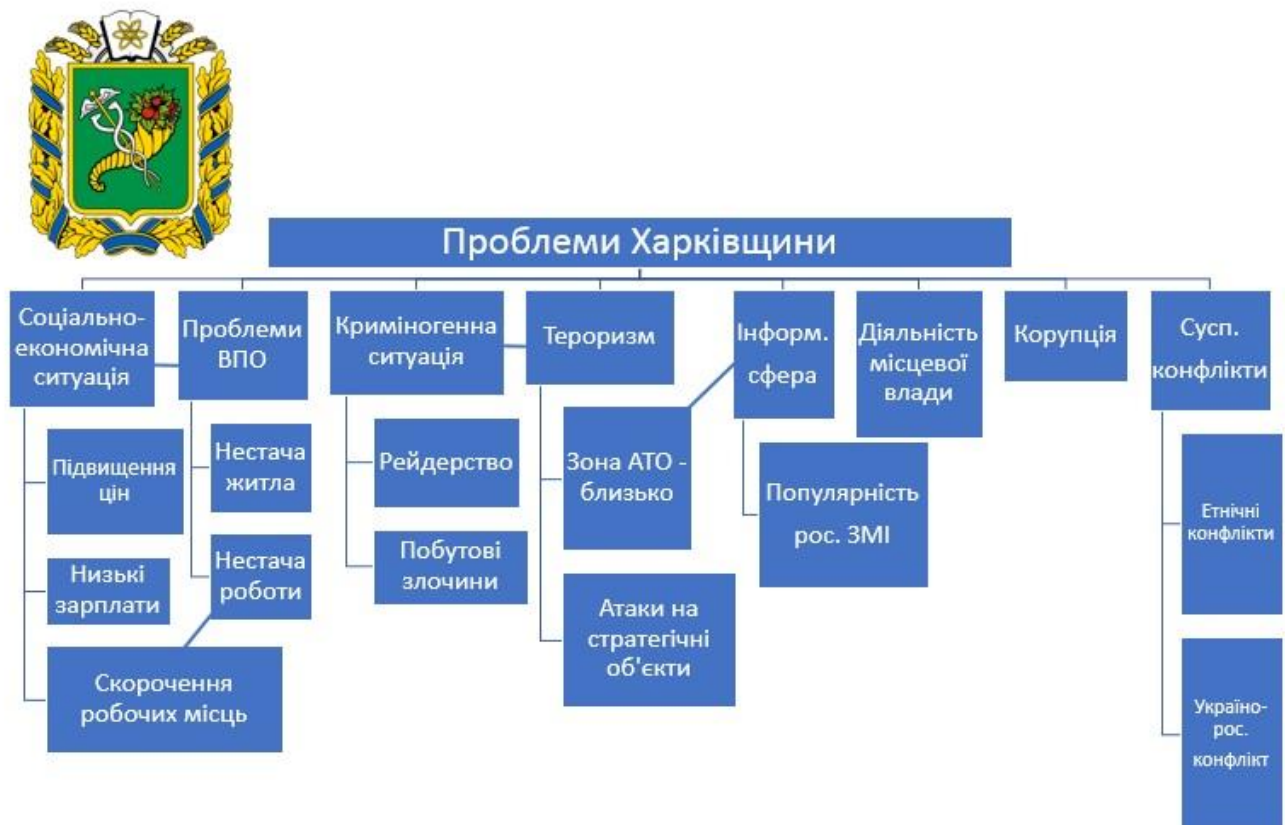
- Підвищити обізнаність громад про проблеми осіб або груп осіб, які мають посттравматичний стресовий розлад (колишні учасники бойових дій, ВПО тощо) і розробка механізмів підтримки таких осіб у громадах.
- Залучити міжнародних спостерігачів до моніторингу екологічної ситуації у співпраці з ДСНС та громадськістю.
- Створити проектні офіси при головному управлінні ДСНС області для реалізації конкретних екологічних ініціатив (із залученням громадськості).
- Започаткувати на постійній основі регіональні програми реабілітації колишніх військовослужбовців, надання економічної та психологічної підтримки.
- Використовувати досвід співробітництва ГУ Національної поліції в Донецькій області з громадськими організаціями, запуск «Ліги молодих поліцейських» в регіоні.
- Посилити та систематизувати взаємодію між правоохоронними органами, місцевою та обласною владою (регулярне проведення міжвідомчих консультацій та нарад).
- Проводити профілактичні заходи для боротьби з незаконним обігом зброї.
- Запровадити системний підхід до оцінки безпеки в регіоні (аналіз та розробка на коротко- і довгострокових програмних документів щодо попередження актуальних загроз).

- Дослідити ефективність профілактичних заходів щодо попередження окремих видів злочинів.
- Проводити інформаційно-просвітницькі заходи щодо стану виконання та результатів реформ в різних галузях (поліція, освіта, медицина, пенсійне забезпечення, судочинство тощо).
- Розробити стратегію вирішення інфраструктурних проблем області, сприяти розвитку річкового судноплавства по Дніпру.

ХАРКІВ ТА ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Харків - головне місто Слобожанщини, індустріально-аграрного регіону на Сході України, що межує з Російською Федерацією та зоною проведення антитерористичної операції. Через цей факт, а також через активні зусилля Москви щодо підживлення проросійських та сепаратистських настроїв, ситуація в м. Харків та Харківській області залишається складною.

Харківщині властиві наступні проблеми:

- **загрозлива соціально-економічна ситуація** через зростання цін та тарифів, низькі зарплати, скорочення робочих місць, що зумовлює безробіття. Необхідно зазначити, що карта інтересів та вдоволення потреб населення в м. Харків, що має великі індустріальні виробництва стратегічного державного значення, істотно відрізняється від переважно аграрної області. Простежується градація на рівні світосприйняття урбанізованого населення міста та мешканців області - харків'яни більш скептично налаштовані, прагматично-негативно сприймають дійсність, діяльність центральних та місцевих органів влади.

- **складна криміногенна ситуація** пояснюється як проблемами соціально-економічної сфери, так й наявністю великої кількості неінтегрованих внутрішньо-переміщених осіб. Важливими аспектами є доступність легкої стрілецької зброї (через близькість до зони АТО), пост-травматичний синдром учасників АТО, деструктивні впливи Росії, спрямовані на суспільну дезорієнтацію та залякування населення (диверсії в Балаклі в березні 2017 р., терористичні акти в Харкові 2014-2015 рр.). Регіональною проблемою є рейдерство підприємств (наприклад, ДП Завод «Електроважмаш» у січні 2016 р.) та сільськогосподарських володінь. Тим не менш, варто відзначити систематичну роботу правоохоронних органів, наявність регіональних програм підвищення безпеки населення, рівень консолідованості та координованості дій правоохоронних структур, що є взірцем для решти регіонів України з подібною картою ризиків (Січеславська, Запорізька, Одеська області).
- проблема **корупції** на державному та побутовому рівнях, що охоплює усі сфери життя суспільства (правоохоронна система, тендерні процедури, місцева влада).
- традиційні **тісні економічні зв'язки** малого та середнього бізнесу (середнього класу) з **Російською Федерацією**, що знижує ефективність політики реформ та європейської інтеграції.
- **сепаратистські настрої** зберігають популярність у вузьких колах їх прибічників, що сьогодні знаходяться у «підпіллі». Майже 23% мешканців регіону вважають, що на Харківщині існують сприятливі умови для реалізації сценарію «ДНР/ЛНР». Зберігається значний конфліктогенний потенціал, який за потреби може бути використаний для дестабілізації ситуації. Водночас рівень протестних настроїв в суспільстві сьогодні незначний через відсутність мобілізаційних драйверів.
- **інтеграція внутрішньо-переміщених осіб** є важливим завданням центральної та місцевої влади. У порівнянні з іншими регіонами України на Харківщину переїхала найбільша кількість переселенців з Донбасу -

майже 161 тисяча осіб (за даними Міністерства соціальної політики на листопад 2017 року), які переважно позитивно сприймаються місцевими мешканцями. Первинною проблемою є нестача житла - потрібна системна робота держави (зокрема МінТОТ) за цим напрямком. Іншою проблемою є відсутність роботи, недостатня увага (у порівнянні з Донецькою та Луганською областями) донорських програм для створення можливостей самозайнятості або перекваліфікації переселенців.

- **неоднозначне ставлення до місцевої влади** зумовлене складною конкурентною природою місцевої політичної кон'юнктури. У регіоні існують декілька груп впливу, що дозволяє одночасно тримати баланс влади та контролювати ситуацію на Харківщині. В населення спостерігається переважно позитивне відношення до діяльності місцевої влади (чистота, комфорт міста), у той час як до центральної - більше застережливе. Водночас рівень довіри до органів місцевого самоврядування є низьким, що є наслідком активного залучення місцевих політиків до подій 2014-2015 рр..
- **терористична та диверсійна активність** досі має загрозливий характер в регіоні через наближеність до Росії та зони проведення антитерористичної операції, вразливості стратегічних об'єктів у місті (заводи ВПК), пам'ятні події 2014-2015 рр. Це зумовлює відчуття незахищеності в населення, підриваючи довіру до діяльності правоохоронних органів.
- **російське інформаційне поле**, незважаючи на обмежувальні заходи української влади, залишається доступним та відносно популярним в регіоні. Популярність російських ЗМІ зумовлює високий рівень інформаційної вразливості, поширення антиукраїнської пропаганди. Водночас рівень довіри до загальноукраїнських та місцевих мас-медіа є критично низьким. Основним джерелом інформації є веб-ресурси, соціальні медіа та інформація з особистісного спілкування.
- **суспільні конфлікти** в Харкові мають два виміри. Перший стосується релігійної та побутової міжнаціональної ворожнечі в студентському

середовищі. Другий, більш небезпечний, походить з існуючого в місті суспільного розколу на конкуруючі відверто проукраїнську та проросійську частини населення зі своїми культурно-ментальними установками, при збереженні широкої індиферентної патерналістські налаштованої маси населення. Зазначений факт зумовлює достатньо низький поріг суспільної толерантності.

Рекомендації

З метою покращення безпекового клімату в регіоні та нівелювання негативного впливу певних чинників його розвитку пропонується:

- Розробити регіональні програми професійної перепідготовки кадрів у зв'язку з закриттям (скороченням) великих промислових виробництв. Пріоритетними напрямками є сфера послуг, сільське господарство, мале виробництво, самостійна зайнятість, робота на інфраструктурних логістичних проектах, сфера безпеки (поліція, збройні сил). Окремі програми зайнятості для вікових категорій населення (45+);
- Розробити регіональні програми стимулювання (прості алгоритми, прозорі механізми відкриття бізнесу) малого та середнього бізнесу враховуючи економічні потреби регіону;
- Забезпечити створення регіональної карти кластерної економіки, що визначатиме розірвані виробничі ланцюги та пропонуватиме їх диверсифікацію;
- Організувати моніторинг дотримання нових ПДД-2018 р., проведення інформаційної профілактичної кампанії;
- Забезпечити використання досвіду співробітництва ГУ Національної поліції в Донецькій області з громадськими організаціями, запуск «Ліги молодих поліцейських» на Харківщині;
- Реалізувати регіональні програми реабілітації колишніх військовослужбовців, економічна та психологічна підтримка;
- Здійснити профілактичні заходи для боротьби з незаконним обігом зброї;

- Забезпечити запровадження більш системного підходу до оцінки безпеки в регіоні (аналіз та розробка на коротко- і довгострокові перспективи програмних документів щодо стратегічного планування);
- Провести інформаційну кампанію з негативним обґрунтованим контентом щодо існуючих соціально-економічних проблем ОРДЛО;
- Реалізувати регіональну програму будівництва доступного житла та створення робочих місць для ВПО, надання податкових пільг для ведення малого бізнесу переселенців;
- Розробити регіональні програми національно-патріотичного виховання молоді з усуненням радянської традиції;
- Забезпечити підвищення рівня інформування населення щодо питань євроінтеграції та співпраці України з НАТО; популяризація європейського та євроатлантичного вектору серед молодого населення (зміна суспільної свідомості).

ХЕРСОН ТА ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

Херсонщина - південний регіон України, що з незаконною анексією Криму Російською Федерацією перетворився на «де-факто» прикордонний регіон із рекреаційним та аграрним потенціалом. В області продовжує зберігатися низький рівень життя та не вирішуються структурні проблеми. Натомість географічне положення відкриває для Херсонщини нові перспективи, зокрема розвитку туристичного потенціалу та транзитних можливостей.

Херсонській області притаманні наступні проблеми:

- **соціально-економічні проблеми.** Економіка регіону переважно побудована на сільському господарстві та сфері сезонного туризму (влітку Херсонщину відвідує близько 3,5 млн. туристів при населенні області в 1 млн.). Південні регіони (крім м. Одеса) традиційно мають низький рівень зарплат, що за умов підвищення цін на основні продукти та підвищення комунальних тарифів призводить до зuboжіння населення. Проблеми аграрного сектору пов'язані з втратою великого ринку збуту, яким були туристичний Крим, густонаселений Донбас та Російська Федерація. Найбільш актуальною проблемою соціально-

економічної спрямованості є безробіття (зокрема, сезонне безробіття), яке непокоїть 38% мешканців регіону. Через це процеси міграції населення за межі Херсонщини спостерігаються вже багато років, що негативно впливає на демографічну ситуацію. Слабку економічну самодостатність регіону можна пояснити не лише характером сільськогосподарського виробництва, але й усталеними регіональними соціально-психологічними особливостями та корупцією (непотизм) на вищих шаблях влади, що зменшує інвестиційну привабливість, блокує можливості інтенсивного використання транзитного та аграрного потенціалу області. За умови розвитку масштабних інфраструктурних проектів (будівництво нових доріг, відновлення роботи порту), підвищення якості сфери туристичних послуг, інвестицій в сільськогосподарський сектор, Херсонщина може стати «успішною українською історією», «обкладинкою» для майбутньої мирної реінтеграції Криму.

- **конфлікт з Російською Федерацією та питання переселенців** розглядаються на Херсонщині переважно через ситуацію на анексованому Кримському півострові (через географічну наближеність), хоча питання війни на Донбасі також є важливою проблемою для місцевого населення. Спостерігається диспропорція в структурі переселенського середовища. Найбільш активні та кваліфіковані ВПО в умовах низьких заробітних плат мігрували в інші регіони. На Херсонщині залишаються, перш за все, соціально незахищені верстви населення (багатодітні родини, матері-одиначки, пенсіонери, люди передпенсійного віку), що створює додаткове навантаження на соціальний бюджет без наявності альтернативи обрати інший шлях для переселенців. Також, майже 18% респондентів зазначили, що в області існують передумови для реалізації сценарію «ДНР/ЛНР».
- **погіршення криміногенної обстановки** є питанням, яке хвилює херсонців. При цьому реформа поліції оцінюється переважно позитивно (оперативне реагування), хоча вказується на корупційну складову у роботі правоохоронних органів та брак кваліфікованих кадрів. Загалом,

- кількість патрульної поліції в обласному центрі та великих містах є недостатньою, тоді як ситуація в сільській місцевості є навіть гіршою (не вистачає дільничних та слідчих кадрів). Криміналізація бізнесу на локальному рівні, в тому числі через новий статус прикордонної області, аграрне рейдерство становлять сталі загрози для регіону;
- **неефективна робота місцевих органів влади** викликає нарікання мешканців регіону. При цьому недовіру мають саме державні інституції, які не ототожнюються з центральною владою. Переважно негативну оцінку отримала робота міської влади м. Херсона. В місті не ремонтуються дороги, існують проблеми з роботою транспорту, на вулицях значна кількість бездомних тварин, в темний час освітлюються лише центральні вулиці. Також на адресу влади лунали закиди в кулуарному розподілі місцевого бюджету; небажанні стимулювати розвиток малого бізнесу; корумпованості та відсутності співпраці з громадськістю. Окремо слід відмітити проблеми в роботі новостворених ОТГ, які пов'язані з протистоянням за вплив у районі з РДА; відсутністю усвідомлення подальшої взаємодії місцевої державної влади та територіальних громад; неналежною увагою з їхнього боку питанням соціального, правоохоронного та оборонного характеру.
 - **розмиття спроможності здійснювати управління.** На Херсонщині можна прослідити чітку тенденцію на відокремлення управління окремими територіями області, концентрацію владних повноважень у локальних еліт. В наслідок цього, обласні структури отримують викривлену та застарілу інформацію про стан справ на місцях. Система владної вертикалі, зворотного зв'язку та аналізу працює неефективно, внаслідок чого відбувається розсіювання влади.
 - **відсутність державної інформаційної політики,** зокрема в контексті політики реінтеграції окупованого Криму. Реалізовані державою реформи - поліції, пенсійного забезпечення, медичної служби тощо - не розтлумачуються населенню. Окремі заплановані реформи (земельна, приватизація державних підприємств) сприймаються негативно. Це дає поле для спекуляцій та маніпуляцій через російські ЗМІ (що мають

відносну популярність на Херсонщині) та з боку різних політичних сил, що також негативно впливає на стабільність у регіоні.

- **екологічні проблеми** сконцентровані навколо руйнування біосферних заповідників, засмічення дельти р. Дніпро (намиття штучних островів з мулу, які заважають судноплавству), екологічного навантаження від роботи Каховської ГЕС. Також потенційним викликом є ризик руйнування Каховської ГЕС через диверсійну активність, відсутність очисних споруд у ключових містах і зонах рекреації, екологічне забруднення сміттєвих полігонів тощо. Нанесення шкоди екології у прикордонних районах області відбувається внаслідок функціонування заводу «Шаіпіап Сбетісаль РгоісіБ» (колишній «Кримський титан»), який після анексії Криму припинив відрахування до бюджету коштів за забруднення навколишнього середовища. Небезпеку його діяльності для екології в тому числі доводять перевірки російських окупаційних контролюючих органів.
- регіон демонструє **найнижчі показники індексу рівня толерантності** суспільства, що можна пояснити як його транзитним характером (демографічна виснаженість через від'їзд активного населення), регіональними соціально-психологічними установками, так й об'єктивними чинниками - наявністю етнічних меншин (турки-месхетинці), переселенців (переважно кримських татар) та наслідком кризових явищ та протестних акцій (анексія Криму РФ в 2014 р., блокада Криму 2015-2016 рр.). В регіоні відсутня систематична робота з національними та релігійними меншинами. В місцях їх компактного проживання відсутні місцеві програми інтеграції/адаптації населення, відбуваються процеси автономізації меншин. Внаслідок цього, інтереси меншин не відстоюються на рівні районів. Також невдоволення місцевого населення викликає робота установ з надання адміністративних послуг, які в умовах зростання кількості ВПО не збільшили штат та не покращили ефективність роботи.

Рекомендації

З метою покращення безпекового клімату в регіоні та нівелювання негативного впливу певних чинників його розвитку пропонується:

- Створити регіональну карту кластерної економіки, що визначатиме розірвані виробничі ланцюги та пропонуватиме їх диверсифікацію враховуючи традиційні зв'язки, порушені окупацією Криму Російською Федерацією;
- Забезпечити створення переробних підприємств та енергоефективних сховищ для зберігання плодово-овочевих культур;
- Забезпечити переорієнтацію ринків збуту продукції сільськогосподарського виробництва на внутрішній ринок, пошук партнерів за кордоном завдяки використанню природних логістичних переваг (р. Дніпро, вихід до Чорного моря);
- Подолати неконкурентоспроможність виробів місцевого сільськогосподарського сектору на міжнародному рівні за рахунок доступних програм кредитування;
- Розробити регіональну стратегію туристичного бізнесу з огляду на збільшення відвідуваності Херсонської області туристами після незаконної анексії Криму Російської Федерації;
- Сприяти належному використанню туристичного потенціалу Херсонщини. Розробити регіональну стратегію розвитку галузі. Забезпечити координацію місцевих організацій, які діють в сфері туризму, з метою формування регіональної карти екскурсійних об'єктів та маркетингово-інформаційних матеріалів у вигляді єдиного туристичного продукту. Розширити фінансування інфраструктурних проектів (з акцентом уваги на транспортну галузь);
- Використати досвід співробітництва ГУ Національної поліції в Донецькій області з громадськими організаціями, запуск «Ліги молодих поліцейських» на Херсонщині;
- Забезпечити використання досвіду реалізованої в регіоні до 2017 року програми «Шериф» (громадська робота, до якої входило в тому числі забезпечення функцій охорони порядку в населених пунктах), яка

- фінансувалась державною службою зайнятості та місцевими бюджетами. При цьому приділити увагу кооперації в цій сфері з Національною поліцією;
- Розробити - за участі ОДА, РДА, ОТГ та представників національних меншин - місцеві програми з адаптації/інтеграції мусульманських громад;
 - Посилити та систематизувати взаємодію між правоохоронними органами, місцевою та обласною владою (регулярне проведення міжвідомчих консультацій та нарад);
 - Забезпечити організацію спільних заходів та проектів за участі правоохоронних органів, громадськості та ВПО з метою підвищення рівня комунікації, посилення довіри громади до органів забезпечення правопорядку;
 - Забезпечити розвиток соціального підприємництва за рахунок стимулювання місцевого бізнесу та залучення до нього ВПО, учасників АТО, що в свою чергу буде позитивно впливати на їхню інтеграцію та адаптацію;
 - Розробити стратегію суспільно-економічного розвитку м. Херсон до 2030 р., базовану на засадах проектного менеджменту для досягнення конкретних результатів у вирішенні базових проблем життєзабезпечення міста (існуюча стратегія прийнята в 2009 р. та не враховує зміни, що вплинули на місто після 2014 р.);
 - Розробити регіональні програми стимулювання (прості алгоритми, прозорі механізми відкриття бізнесу) малого та середнього бізнесу враховуючи економічні потреби регіону;
 - Забезпечити залучення уваги міжнародних донорських організацій для вирішення екологічних проблем дельти р. Дніпро, захисту біосферних заповідників, забруднення з боку заводу «Икгаіпіап Сбетікал Ргадісіз» (колишній «Кримський титан»);
 - Реалізувати ряд кроків з метою покращення системи адміністративного обслуговування в регіоні представників окупованої частини держави, перетворюючи Херсонщину на своєрідну «вітрину» для кримчан. Серед

першочергових заходів для цього необхідно: забезпечити облаштування якісних доріг від КПВВ до районних центрів (де жителям Криму надаються адмінпослуги) та до обласного центру; облаштувати КПВВ; на рівні ОТГ стимулювати створення робочих місць для інтенсифікації економічного розвитку регіону.

ОДЕСА ТА ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

Одеса – південні морські ворота в Україну, крупний Чорноморський порт, який після анексії Криму набуває все більшого значення для розвитку торгівлі та в якості туристичного центру. Регіон має виключне економічне значення для держави – саме він забезпечує левову частку торговельних відносин із зовнішніми партнерами. Він відзначається етнічною різноманітністю населення та близькістю до потенційної зони російської агресії.

В Одеській області яскраво проявляється низка **проблем**:

- **Фрагментація регіону.** Одеська область інфраструктурно та економічно фактично розділена на кілька частин. Рівень їхнього розвитку суттєво відрізняється – особливо коли мова йде про порівняння економічних показників власне Одеси та аграрних районів. Частина регіону відрізана від обласного центру внаслідок недостатнього розвитку мережі транспортного сполучення. В інформаційному плані в окремих районах спостерігаються проблеми з мовленням українського телебачення, що використовується російським агресором для посилення своїх позицій.

- **Російська загроза.** Регіон знаходиться в зоні потенційної небезпеки у разі активізації конфлікту та початку широкомасштабної військової агресії. Географічно він розташований поблизу двох районів посилення російської військової присутності: анексованого Криму, який активно милітаризується російською владою, та Придністров'я, де під виглядом «миротворчості» перебуває російський військовий контингент. Відтак існує небезпека російського десанту на узбережжя Одещини, підкріпленого вторгненням з території невизнаної республіки. Втім, навіть без реалізації зазначеного агресивного сценарію російський фактор впливає на стабільність регіону. Російська політика, спрямована на встановлення тотального одноосібного контролю за Чорним морем, загрожує судноплавству. Актуальною залишається загроза терактів, здійснена російськими диверсантами у співпраці з місцевими проросійськими силами, які перебувають у підпіллі.
- **Економічні проблеми.** Попри великий потенціал, Одещина за рівнем регіонального продукту на душу населення знаходиться лише на 14 місці серед областей України. Регіон страждає від серії негативних тенденцій економічного розвитку. Для нього характерна залежність від обмеженого кола основних джерел прибутку – галузей судноплавства та туризму, а також супутнього будівництва. Але навіть вони сьогодні страждають від негативних тенденцій: у порівнянні з 2014 роком на 10-15 % знизився вантажообіг портів області; якість послуг туристичної сфери все ще залишається на недостатньому рівні. Інші сектори економіки займають лише допоміжні позиції в господарській структурі області. Поряд з галузевим дисбалансом спостерігається й географічний – відставання рівня розвитку районів Одещини від обласного центру. Зростання ВВП, яке демонструють статистичні дані, не впливає на життя простих людей, які не відчують на собі вплив від начебто позитивних тенденцій економічного розвитку.
- **Криміналізація регіону.** Для Одещини характерне розповсюдження таких загрозливих явищ, як наркоторгівля та контрабанда. В області спостерігається певна конвергенція місцевої влади та криміналітету, відтак процвітає явище корупції на вищих щаблях місцевої влади. Громадські активісти, які намагаються викриваючи «схеми» позитивно

вплинути на ситуацію, стають об'єктом переслідувань та не можуть почувати себе в безпеці.

- **Права та позиція національних меншин.** Етнічна різноманітність населення Одещини закладає основу для низки суперечок на національному підґрунті. Частина меншин дотримується відкритих проросійських поглядів, відтак актуалізуючи загрозу сепаратизму в регіоні. Особливою проблемою є недостатня увага влади до прав меншин при реалізації реформ з децентралізації – в результаті нового розподілу повноважень певні етнічні групи, які компактно проживають в окремих районах Одещини, втрачають можливість впливати на регіональну політику.

Рекомендації

З метою покращення формування безпекового клімату в Одеському регіоні та нівелювання негативного впливу певних чинників його розвитку пропонується:

- Активізувати державну інформаційну політику – як з точки зору підвищення якості ретрансльованого контенту, так і поглиблення розвитку відповідної інфраструктури. В даному випадку необхідно вдосконалити систему покриття території області за рахунок побудови нових об'єктів (телевежі) з метою забезпечити стабільний сигнал українського мовлення на всій території регіону.
- Посилити обороноздатність регіону та його потенціал до відбиття російського вторгнення. Перманентна загроза з моря та території Придністров'я вимагає створення постійно функціонуючого Штабу з оборони області, до якого мають увійти представники військового командування, місцевої влади та правоохоронних органів. Координація зусиль в рамках такої структури має сприяти фаховому визначенню найзагрозливіших з військової точки зору напрямків та виробленню адекватних засобів вдосконалення ситуації.
- Посилити застосування інструментарію «м'якої сили» та культурно-гуманітарної пропаганди серед місцевого населення українських патріотичних та європейських цивілізаційних цінностей за рахунок активізації проведення масових інформаційних, розважальних та

- культурних заходів, спрямованих як на широкі верстви населення (фестивалі, кінофоруми тощо), так і на специфічну аудиторію (навчально-виховні семінари в школах та університетах).
- Активізувати взаємодію місцевої влади та діаспор, які проживають в регіоні, з метою проведення серед національних меншин інформаційної кампанії, спрямованої на підвищення авторитету української держави. Донесення – як за рахунок інформаційних заходів, так і через механізми практичної взаємодії – до цільової аудиторії позитивного образу України в якості країни, комфортної для проживання, в якій поважають права та прислухаються до точки зору нацменшин.
 - Розробити та реалізувати програму використання туристичного потенціалу Одещини задля патріотичного виховання гостей регіону. З цією метою посилити висвітлення ролі міста Одеса та області в історичному процесі державотворення незалежної України; продемонструвати їхнє значення для політичного, економічного та культурного розвитку української нації, нівелюючи таким чином тезу російської пропаганди щодо «російськості» регіону.
 - Підсилити діяльність правоохоронного сектору, спрямованого на боротьбу з важкими злочинами, в які залучені організовані угруповання (контрабанда, наркоторгівля). В цьому контексті забезпечити широку кооперацію представників центральних структур зі співробітниками регіональних правоохоронних органів. Організувати належне інформаційне забезпечення цієї кампанії з метою формування в населення почуття безпеки та довіри до правоохоронців; уникнення спекуляцій щодо певної категорії правоохоронних дій, ціллю яких є криміналітет, який складається з представників нацменшин.
 - Реалізувати антикорупційну інформаційну кампанію, спрямовану на викриття корупціонерів перед суспільством. В її рамках громадський сектор у кооперації зі спеціалізованими антикорупційними структурами має створити відкриту базу даних корупціонерів регіону (на кшталт бази даних «Миротворець»), розглядаючи це явище на всіх рівнях – від найнижчого побутового до найвищого економічно-господарського.
 - Сприяти стимулюванню бізнес-ініціатив населення регіону в рамках програми підтримки малих та середніх підприємств, запровадження

- інновацій. В географічному плані основний акцент робити не на обласний центр, а на малі міста та села області. В галузевому форматі надавати перевагу тим ініціативам, які пропонують перспективні проекти, альтернативні за своєю суттю домінуючим галузям економічного розвитку області. За рахунок залучення в ці сфери державних інвестицій та зовнішніх коштів (за участі міжнародних фондів) допомогти становленню нових секторів регіональної економіки та частково диверсифікувати джерела поповнення обласного бюджету.
- Ініціювати регулярні консультації представників місцевої влади, правоохоронного та військового секторів, спрямовані на аналіз чинної ситуації в регіоні, визначення динаміки її зміни та оновлення показників, які лежать в основі паспорту безпеки Одещини. В результаті пропонується здійснювати постійне визначення рівня загроз та на основі об'єктивної оцінки стану справ виробляти короткотермінові стратегії оперативної реакції на них.
 - Вдосконалити обласну систему транспортного сполучення за рахунок оновлення існуючої інфраструктури та реалізації проектів побудови нових об'єктів. Залучити до фінансового забезпечення відповідного напрямку міжнародні фінансові установи та європейських партнерів (проекти ЄБРР), зокрема в контексті будівництва транспортного коридору з Румунією (проект мосту через Дунай в с. Орлівка (Україна) та м. Ісакча (Румунія)).
 - Посилити взаємодію правоохоронних органів та патріотично налаштованих громадських активістів в сфері моніторингу ситуації. Реалізувати проекти, спрямовані на започаткування сталих ініціатив комплексної кооперації, на кшталт створення системи раннього попередження протиправної діяльності («Цивільна варта») або запуску програми «Ліги молодих поліцейських», покликаної сформувати відносини довіри між правоохоронцями та молоддю, підготувати кадрові резерви для поліцейських сил.

РІВНЕ ТА РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

Рівненщина - західний регіон, що межує з Білоруссю, головні загрози якого стосуються нелегального видобутку бурштину та релігійних протиріч.

- **Фрагментація області.** Рівненська область, незважаючи на свої незначні розміри та невелику кількість населення (1,16 млн. осіб), слугує прикладом **нерівномірності розвитку територій**. Південь регіону зайнятий сільськогосподарськими угіддями й має істотний туристичний потенціал (Дубно, Острог). В середині знаходиться адміністративний центр – місто Рівне (з промисловими виробництвами, ключове з яких хімічне – ВАТ «Рівнеазот»), залізничний вузол Здолбунів. На півночі області розташована Рівненська АЕС (м. Варош). Північні райони межують з Брестською та Гомельською областями Білорусі, вкриті лісами. Проте вирубка лісів не найгірша проблема цього краю – справжню екологічну загрозу несе незаконна діяльність копачів бурштину.

- **Незаконний видобуток бурштину** в певних районах області набуває загрозливих масштабів – до процесу залучена значна частина населення північних районів області (Володимирецький, Дубровицький, Зарічненський, Рокитнівський, Сарненський райони). Третина області, на північ від т.зв. «Варшавської траси», у народі має назву «Бурштинової народної республіки». Незаконний видобуток бурштину повністю контролюється місцевим **криміналітетом**, що має широкі зв'язки в обласному центрі та Києві. Діяльність копачів, «покривання» їх діяльності на рівні влади є причиною багатьох резонансних справ та спецоперацій СБУ. Намагання силових структур припинити видобуток (яким тут займається кожен другий мешканець) викликає активну протидію. Де-факто, поліція не має вільного доступу до районів незаконного видобутку, а побиття поліцейських стало звичайною практикою. Видобутий бурштин, головним чином, переправляється на експорт в сусідні держави – Польщу (до 80%) та Білорусь (близько 20 %). Бурштинові схеми та свідоме залучення до них населення (через високу додану вартість) є суттєвим викликом національній безпеці України.
- **Економічні проблеми.** Люди змушені вдаватися до такої роботи через специфічні проблеми. Область має відносно високі показники безробіття (до 10%, обрахованих за методикою Міжнародної організації праці) та **низький рівень заробітної плати**. Альтернативою участі в бурштиновому бізнесі для жителів області є заробітчанство за кордоном. **Міграція** в основному тимчасова, тривалістю до трьох місяців. Основний напрямок міграції – Польща, Чехія та Німеччина. Також на Півночі Рівненщини значно вищий від середнього по області відсоток населення, охопленого різноманітними соціальними пільгами («чорнобильськими», для багатодітних сімей тощо). З вказаної причини багато мешканців цих територій просто не вважає потрібним офіційно працевлаштовуватись, адже це призведе до зменшення соціальних виплат.
- Основні проблеми Рівненської області саме **економічні**, в тому числі – безробіття, яке підриває потенціал регіону. В структурі його економіки превалює малий та середній бізнес, який працює, переважно, за тіньовими схемами. **Тіньова економіка** має великі масштаби. Практика виплати неофіційних зарплат є усталеною в області. Цьому сприяє як

- неефективна система оподаткування, так й «державна корупція». Важливим елементом, який спричиняє зростання **корупції**, стає низький рівень циркуляції еліт – формуються усталені спільноти, закриті для притоку нових кадрів з поза меж системи.
- Зважаючи на малі засівні площі, регіон не представляє істотного інтересу для великих агропромислових корпорацій (окрім зернових і зернобобових культур).
 - **Криміногенна ситуація.** Ситуація з громадським порядком та криміногенною обстановкою значно відрізняється в різних містах області. В Рівному ситуація контрольована, тоді як в північних районах, на територіях так званої «Бурштинової Народної Республіки», правоохоронцям важко працювати та забезпечувати безпеку громадян. Одночасно **легка стрілецька зброя є достатньо доступною** для населення.
 - За даними поліції, на Рівненщині кількість злочинів зменшується, а відсоток їхнього розкриття щорічно зростає. При цьому це відбувається навіть за умов **скорочення працівників правоохоронних органів** під час реорганізації, кількість яких зменшилась втричі. Показники ефективності досягаються за рахунок інноваційних методів роботи, відкриття ситуаційних центрів, посилення рівня довіри населення до поліції, виконання програми «Безпечне місто» із встановлення автоматизованої системи відеоспостереження. Цікавим проектом, що заслуговує уваги, є спільне патрулювання міста Острога поліцейськими та представниками добровільних структур територіальної оборони зі складу студентів Острозької академії. Таким чином молодь привчається до відповідальної поведінки та соціальної дисципліни.
 - **Конфліктогенність** регіону, переважно, обумовлена діяльністю **організованих незаконних збройних угруповань** на Півночі області. Добровольчі батальйони – парамілітарні структури, штат яких пройшов через АТО, – часто залучені до **кримінальних розбірок** по всій території області. **Ветерани АТО** важко переживають повернення до мирного життя та інтеграцію в суспільство. Наразі цією проблемою займаються в основному громадські організації, додаткових зусиль державного сектору або фондів не вистачає.

- Інший вид конфліктів – на **релігійному ґрунті**. Вплив цього джерела дестабілізації лише посилюється з активізацією процесів формування об'єднаних територіальних громад, коли все частіше виникали протиріччя між Київським та Московським патріархатами УПЦ. Розбірки «церква на церкву», «село на село» часто є штучно інспірованими та сприяють ескалації на місцях. Представники Київського (тепер ПЦУ) та Московського патріархатів православної церкви мають приблизно рівну кількість парафій. Ситуація може мати **загострення** у зв'язку зі створенням української помісної автокефальної церкви.
- **Екологічні ризики**. Істотним викликом для Рівненщини є стан **пожежної безпеки**. В регіоні діє 9 хімічних об'єктів, понад 150 тисяч осіб проживають в 30-км зоні Рівненської та Хмельницької АЕС. В умовах гібридної війни України та Росії викликає суттєве занепокоєння **стан захисту об'єктів критичної інфраструктури**, а також рівень підготовки та забезпечення пожежних команд в контексті формування ОТГ (28 створено на Рівненщині). Викликає занепокоєння можливість зупинки очисних споруд ВАТ «Рівнеазот», які обслуговують місто Рівне
- Екологічні проблеми на Півночі області, пов'язані з екологічним навантаженням від видобутку бурштину, також викликають занепокоєння. За умов відсутності програми рекультивациі землі, Рівненщині загрожує екологічна катастрофа. За даними Держлісагентства України, у цьому регіоні через нелегальний видобуток бурштину вже пошкоджено 3,5 тисячі гектарів лісу. Це відбувається через те, що «чорні» копачі не дотримуються технології видобутку, вимиваючи бурштинове каміння мотопомпами, що призводить до руйнування дренажних каналів підземних вод, і, як наслідок, мікрокліматичних змін.
- **Зовнішні виклики**. Проблема «бурштина» має транскордонне значення. Білорусь, союзна з Росією держава, є джерелом небезпеки в умовах активізації гібридної війни. Місцевий криміналітет може стати базою для дестабілізації регіону з метою автономізації «бурштинових копалин» від області та Києва. Місцеве населення хоч й налаштоване патріотично, проте схильне до маніпулятивного сприйняття, чим може скористатись ворог. В цьому контексті можна згадати плани ФСБ з будівництва «Поліської народної республіки» у складі поліських регіонів

Білорусі та України, нереалізовані в 2014 р. Незважаючи на низьку ймовірність повторення подібного сюжету, обмежена присутність держави Україна на цих територіях (у вигляді державних установ та правоохоронних органів), її незначний вплив, створюють певні негативні передумови.

Рекомендації

З метою покращення соціально-політичної та економічної ситуації в регіоні доцільно:

- на законодавчому рівні розробити чіткі механізми легалізації видобутку бурштину, видачі ліцензій;
- підвищити міру відповідальності та покарання за незаконний видобуток бурштину;
- посилити захист та контроль за кордоном з Білоруссю через незаконний транзит бурштину та ймовірну військову загрозу через статус союзної з Росією держави;
- розширити кадрову та посилити технічну спроможність спецназу поліції КОРД в Рівненській області, регламентувати діяльність спеціального підрозділу; враховуючи специфіку, напрацювати оперативні схемі діяльності підрозділу проти «бурштинової мафії», провести базові тренінги та навчання з міжнародними партнерами (наприклад, підрозділами SWAT США);
- створити регіональну карту кластерної економіки, що аналізуватиме наявну ситуацію, визначатиме розірвані внаслідок негативних тенденцій економічного розвитку виробничі ланцюги та пропонуватиме шляхи їхнього відновлення або диверсифікації;
- активізувати зусилля для використання туристичного потенціалу регіону, який базується переважно на історичних пам'ятках XVI-XVIII століття (Остріг, Дубно та ін.). Розробити автомобільні маршрути «вихідного дня» областю. Туристичний потенціал регіону є особливо перспективним для столичної (близькість до Києва, наявність двох міжнародних автомобільних трас) та іноземної аудиторії (близькість кордонів), які прагнуть вивчати сторінки історії;
- відновити повноцінне функціонування Міжнародного аеропорту «Рівне» за рахунок введення в експлуатацію руліжної доріжки,

- виділення фінансування з обласного бюджету на Програму розвитку та підтримки обласного комунального підприємства «Міжнародний аеропорт Рівне» на 2018-2020 рр., розробку пропозиції для інвесторів щодо розвитку потенціалу аеропорту;
- приділяти окрему увагу підготовці місцевих пожежних команд та добровільних пожежних команд ОТГ, зокрема через розробку системи податкових пільг (наприклад – для купівлі пожежної машини);
 - започаткувати на постійній основі регіональні програми реабілітації колишніх військовослужбовців, надання економічної (допомога у працевлаштуванні) та психологічної підтримки (за прикладом американської програми «Рівний рівному»);
 - розробити та реалізувати систему територіальної оборони із використанням досвіду Польщі, з можливістю широкого залучення ветеранів АТО/ООС та паралельним зменшенням примусових акцій військкоматів;
 - організувати роз'яснювальну роботу з тематики релігійної толерантності, покликану запобігти загостренню конфлікту в цій сфері, паралельно реалізуючи "м'яку" пропаганду створення та діяльності Української православної церкви.
 - розробити протоколи реагування на катастрофи техногенного характеру (в межах розбудови системи національної стійкості на регіональному рівні).

ЧЕРНІГІВ ТА ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Чернігівщина – північний прикордонний регіон України, який межує з Російською Федерацією та Республікою Білорусь. В економічному плані він залишається достатньо депресивним, залежним від малого/середнього бізнесу та зовнішньої торгівлі. Близькість до столиці держави – міста Київ – безпосередньо впливає на життєві установки населення.

Серед основних викликів безпеці для Чернігівщини характерні наступні

- **Російська загроза.** Чернігівська область розташована на північному кордоні України. Вона безпосередньо межує з державою-агресором та його зовнішньополітичним партнером – Республікою Білорусь. Актуальні спроби Кремля посилити свій вплив на Мінськ не залишають сумнівів щодо існування небезпеки використання білоруської території для реалізації російських агресивних планів щодо широкомасштабного військового вторгнення в Україну. Близькість до Чернігівщини Києва робить саме цей напрямок надзвичайно небезпечним у випадку

ескалації конфлікту. Втім, інженерні укріплення українського державного кордону не відповідають ступеню загрози.

- **Економічні проблеми.** В регіоні практично відсутнє крупне промислове виробництво. Кілька великих підприємств (Чернігівський завод радіоприладів, Чернігівський камвольно-суконний комбінат, Чернігівське Хімволокно), побудованих в радянські часи, працюють на мінімальній потужності або ж зупинили виробництво. Малий та середній бізнес не можуть в повному обсязі забезпечити регіон. Велике значення для нього мають зовнішньоторгівельні відносини з Російською Федерацією та Республікою Білорусь – втім, в умовах російської агресії їхній розвиток частково втрачає перспективи. Чернігівська область страждає від нестачі капітальних інвестицій, що призводить до подальшого поглиблення економічної депресії та падіння рівня життя населення, спричиненого низькими зарплатами.
- **Інформаційна безпека.** В частині районів Чернігівської області спостерігаються проблеми з мовленням українських телеканалів. Паралельно загострюється інформаційна агресія РФ – адже в прикордонних регіонах до сих пір наявний вільний доступ до російської пропагандистської телевізійної продукції.
- **Релігійні протиріччя.** Чернігівщина є одним з регіонів, де спостерігалось активне протистояння між Українськими православними церквами Київського та Московського патріархатів. Створення єдиної Української православної церкви та отримання томосу щодо її автокефалії може ще більше загострити церковні протиріччя.
- **Міграційна проблема.** Втрата трудових та інтелектуальних ресурсів стає характерним явищем для більшості областей України. Не є виключенням й Чернігівщина. Втім, в цьому регіоні це явище набуває специфічного забарвлення: активна міграція місцевого населення відбувається не лише у зовнішньому міждержавному форматі (переважно – до Республіки Білорусь), але й на внутрішньому рівні – до розташованої поблизу столиці – міста Київ, який пропонує кращі умови життя та перспективи працевлаштування й самореалізації.
- **Проблема адаптації ветеранів АТО.** Бійцям, які повертаються з передової, важко без сторонньої допомоги інтегруватися до життя у

мирному суспільстві. Це формує джерело дестабілізації регіону, підвищуючи конфліктогенність суспільства.

Рекомендації

З метою покращення безпекового клімату Чернігівської області та нівелювання негативного впливу певних чинників її розвитку пропонується:

- Реалізувати комплексну програму з підвищення обороноздатності регіону. Російська загроза не втратить актуальності в найближчі роки. Відтак, слід вибудовувати розраховану не лише на короткотермінові результати, але й на далеку перспективу стратегію захисту Чернігівщини від потенційної агресії. Заходи в цьому напрямку мають включати безпосереднє укріплення державного кордону, розробку методів стримування ворожого вторгнення, яке ймовірно спрямовуватиметься через територію регіону в бік столиці держави.
- Виправити недоліки в інформаційному забезпеченні державної політики на території області. Для цього перш за все необхідно вирішити проблему з покриттям українського мовлення, відсутнім в певних частинах Чернігівщини. Досягнення позитивного результату в цій сфері вимагає вдосконалення відповідної інфраструктури, спрямованої на забезпечення доступу до українських телеканалів в прикордонних районах регіону.
- Створити регіональну карту кластерної економіки, яка визначатиме розірвані виробничі ланцюги (ефект від яких втрачено через зупинку великих підприємств області та втрати російських ринків для України). Документ має запропонувати альтернативний шлях розвитку регіону, заснований на використанні потенціалу малого та середнього бізнесу, переорієнтації виробників на внутрішній та європейський ринки.
- Розробити державну регіональну програму із залучення іноземних інвестицій в економіку області. Долучити до її створення представників регіонального бізнесу з метою створення практично орієнтованої стратегії дій, яка відповідатиме побажанням та вимогам господарюючих суб'єктів. Також за рахунок поєднання зусиль місцевих органів влади та бізнес кіл потенційним інвесторам буде продемонстровано їхню єдність у виробленні рішень, що в свою чергу засвідчить стабільність регіону та

- саме по собі сприятиме підвищенню рівня його інвестиційної привабливості.
- Сприяти розвитку туристичного сектору та інфраструктури області, використовуючи розташовані на її території історичні пам'ятки XI–XII та XVII–XIX століть для активізації внутрішнього (з інших регіонів України) та регіонального (з Польщі, Білорусі, країн Балтії) туризму.
 - Активізувати діяльність в сфері адаптації ветеранів антитерористичної операції до мирного життя. Забезпечити поєднання зусиль органів державної влади, медичних структур та громадянського суспільства в цій сфері. Залучити успішні розробки інших областей по даному питанню за рахунок консультацій, координації діяльності та обміну досвідом.
 - Реалізувати інформаційну кампанію, спрямовану на пропаганду серед населення регіону ідеї працювати в рідній країні та області, на їхнє благо та подальший розвиток, відмовляючись від міграційних перспектив. Таким чином сприяти посиленню почуття регіонального патріотизму, який втім має обмежуватися економічно-господарською сферою, не набуваючи тенденцій до політичного сепаратизму.
 - Організувати роз'яснювальну роботу з тематики релігійної толерантності, покликану запобігти загостренню конфлікту в цій сфері. Підкреслюючи повагу держави до віросповідання населення, паралельно доцільно розгорнути інформаційну кампанію щодо «м'якої» пропаганди створення та діяльності Української православної церкви.
 - Запровадити системний підхід до оцінки безпекової ситуації в регіоні за рахунок аналізу актуальної ситуації та загроз, розробки на основі отриманих даних-індексів коротко- і довгострокових програмних документів щодо адекватної реакції на наявні виклики. Залучити до роботи в цьому напрямку, організованої на постійній основі у форматі консультацій, представників місцевої влади, правоохоронного та військового секторів, довірених громадських активістів.

КРОПИВНИЦЬКИЙ ТА КРОПИВНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

Кропивниччина – регіон, розташований в географічному центрі України, відомий насамперед розвинутою аграрною галуззю та наявністю покладів природних копалин, зокрема урану (83% загальноукраїнських запасів), нікелю та кобальту.

Серед проблем, які перешкоджають розвитку регіону, можна виділити наступні:

- **Демографічна ситуація**, яка залишається найбільшою викликом для області. Насамперед, стрімке зменшення населення спостерігається в сільській місцевості, де наявна нестача робочих місць. Молодь в пошуках роботи переважно виїжджає – до обласного центру, Києва, інших українських мегаполісів, або ж – за кордон.
- Демографічні проблеми погіршуються **незадовільною соціально-економічною ситуацією в регіоні**. Нові підприємства не відкриваються, старі – ледве жевріють в складних економічних умовах. Середня зарплата по регіону одна з найнижчих в Україні. Більшість населення зайнята в аграрній галузі та сфері послуг. Населення стурбоване

- високими комунальними тарифами. Відсутність конкурентних зарплат призводить до **масової міграції**. В першу чергу мова йде про міграцію до Польщі; іншими популярними пунктами призначення мігрантів є Чехія, Німеччина та Білорусь.
- **Структура економіки** є аграрно-промисловою, зі стійким зростанням аграрної складової. Більше 80% території області наразі зайняті сільськогосподарськими угіддями. Великі аграрні підприємства спеціалізуються на виробництві зернових та зернобобових культур, а також соняшнику (які потім експортуються). Проблемою в аграрному секторі є виробники-«одноосібники», які самостійно обробляють свій клаптик землі. Вони не можуть конкурувати з фермерськими господарствами і найчастіше мігрують на сільськогосподарські роботи за кордон.
 - **Екологія**. В регіоні наявні уранові копальні, які з одного боку можуть забезпечити паливом українські АЕС, з іншого – становлять загрозу для навколишнього середовища. Найбільше екологічне навантаження на регіон мають такі підприємства, як Східний гірничо-збагачувальний комбінат та Побузький феронікелевий комбінат
 - Регіональний розвиток регіону гальмується **територіальними диспропорціями**. Економічна активність концентрується навколо міст Кропивницький та Олександрія. Недостатнім є розвиток транспортно-логістичної мережі в межах області. Через відсутність та поганий стан доріг «відірваними» залишаються західні та південні райони регіону.
 - Актуальною є **проблема корупції**. Корупційні схеми стосуються насамперед земельних питань. Практика електронних декларацій привертає увагу до незаконного збагачення представників місцевої влади та правоохоронних органів, втім – не вирішує її.
 - **Інтеграція/адаптація ветеранів АТО** потребує від держави збільшення доступу до медичних послуг, матеріальної та психологічної допомоги. Проблемою залишається забезпечення ветеранів земельними ділянками через нестачу вільного земельного фонду в регіоні.
 - **Криміногенна ситуація** знаходиться на стабільному рівні. Зафіксоване зростання загальних показників скоєння злочинів в регіоні пояснюється відкритістю роботи поліції, яка, на відміну від дореформеного періоду, не вдається до махінацій зі статистикою. Прокуратура області взагалі констатує зниження рівня злочинності. Найбільш розповсюдженими

формами злочину є побутові конфлікти. Кількість злочинів, пов'язаних з майновими питаннями, скорочується. Загрозою є суттєве зростання обігу зброї в державі. Втім, в регіоні ці процеси не пов'язані напряму з АТО. Фактор ветеранів та переселенців мало впливає на загальну криміногенну ситуацію.

- Потребує інтенсифікації **розвиток громадянського суспільства**. В Кропивницькому існує декілька активних громадських організацій, які впроваджують різноманітні ініціативи та заходи, але основна частина населення міста достатньо інертна та не бере в них участі.
- У своїй **зовнішньополітичній орієнтації** більша частина населення підтримує курс на членство в ЄС та НАТО. Авторитет Росії серед жителів зруйнований, відтак – повернення до дружби з Москвою неможливе. Втім, з економічної точки зору залишається потреба в співробітництві з РФ для певних галузей господарства.

Рекомендації

З метою покращення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в регіоні доцільно впроваджувати наступні заходи:

- Запровадити регіональні програми розвитку сільських та депресивних територій, покликани зупинити відтік населення.
- Залучати інвестиції та впроваджувати масштабні економічні та інфраструктурні проекти у традиційних секторах економіки регіону.
- Використовувати ресурсний потенціал області для забезпечення ядерно-енергетичної безпеки України.
- Активізувати залучення в регіон іноземних інвестицій, насамперед в переробну промисловість, яка б використовувала місцеву сировину, що наразі переважно експортується.
- Створити регіональну карту кластерної економіки, яка визначатиме розірвані виробничі ланцюги (ефект від яких втрачено через зупинку великих підприємств області та втрати російських ринків для України). Документ має запропонувати альтернативний шлях розвитку регіону, заснований на використанні потенціалу малого та середнього бізнесу, переорієнтації виробників на внутрішній та європейський ринки.
- Розробити програму підтримки розвитку малого та середнього фермерства регіону, покликану зменшити тотальний контроль

сільськогосподарських угідь регіону великим агробізнесом, забезпечити доступ до ринків збуту продукції менш потужним гравцям.

- Розвивати масштабні інфраструктурні проекти – розбудовувати автомобільне та залізничне сполучення з сусідніми регіонами, активізувати ремонт доріг на проблемних напрямках.
- Налагоджувати міжрегіональне співробітництво в межах Центрального макрорегіону, зокрема з Січеславською, Запорізькою та Черкаською областями.
- Впроваджувати програми професійної перепідготовки кадрів у зв'язку з закриттям промислових виробництв. Пріоритетними напрямками є сфера послуг, сільське господарство, мале виробництво, самостійна зайнятість, робота на інфраструктурних логістичних проектах, сфера безпеки (поліція, збройні сил). Запропонувати окремі програми зайнятості для вікових категорій населення (45+).
- Продовжити процеси децентралізації та відмови від вертикальних командних методів прийняття рішень (максимальне залучення місцевого населення до прийняття рішень, розвитку інфраструктури, фінансового планування розвитку територій).
- Започаткувати на постійній основі регіональні програми реабілітації колишніх військовослужбовців, надання їм економічної та психологічної підтримки.
- Розбудовувати спроможності та навчальні програми з питань громадської активності, соціальної мобільності, медійної грамотності та відповідальності. Активізувати програми з розвитку громадянського суспільства поза межами обласного центру, насамперед у віддалених сільських районах.

СЕВЕРОДОНЕЦЬК ТА ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

Луганська область вже п'ятий рік є зоною бойових дій. Місто Северодонецьк вже понад чотири роки виконує незвичні для себе функції «столиці» Луганщини. Складна безпекова та соціальна ситуація в регіоні істотним чином впливає на населення, яке вже звикло до військового стану та присутності людей зі зброєю. Область стикається з низкою специфічних проблем, пов'язаних з конфліктом. В той же час не втрачають актуальності й загальні для всієї держави виклики.

- **Фрагментація територій.** Контрольована Україною територія розвивається нерівномірно – фактично область поділена на агломерацію Лисичанськ-Северодонецьк-Рубіжне, північні аграрні райони та сіру прифронтową зону
- **Військова агресія Російської Федерації** призвела до масового виїзду населення з невідконтрольної території, руйнації економічного потенціалу Луганської області та різкого погіршення соціальних

стандартів. **Військові дії залишаються головним безпековим чинником.** Втім, населення за чотири роки звикло до близькості лінії фронту. В цілому ситуація з громадською безпекою достатньо спокійна, в тому числі, через велику кількість військових та правоохоронців. Але існує загроза терактів та неконтрольованого обігу зброї.

- Одним з найболючіших наслідків активних військових дій залишається **мінна загроза** та проблема боєприпасів, що не розірвалися. З 2014 по 2017 роки через неї в області постраждало близько 200 осіб. За даними ДСНС, розмінування потребує територія близько 3 тис. квадратних кілометрів. Серед інших проблем, спричинених війною – перебої з водопостачанням в окремих районах та загроза підтоплення діючих шахт.
- «Сіра зона» на лінії зіткнення та північні прикордонні райони області залишаються зоною підвищеної воєнної небезпеки через загрозу активізації бойових дій або нової широкомасштабної інтервенції. В цьому контексті варто зауважити, що **державний кордон з РФ належним чином не укріплений.** Спеціальних інженерних споруд практично немає (окрім Троїцького району). При цьому росіяни зі свого боку проводять відповідні роботи з укріплення кордону.
- **Складна ситуація спостерігається на КПВВ на лінії зіткнення.** Прикордонники фіксують незаконний обіг зброї та наркотиків, використання підроблених документів для в'їзду-виїзду, періодичні спроби бойовиків незаконних збройних формувань в'їхати на підконтрольну уряду територію. Робота КПВВ Золоте зривається з вини терористичних угруповань.
- **Економічні проблеми.** Економіка регіону перебуває в занедбаному стані. В першу чергу це викликано військовими діями на території області. Також загрозовою є ситуація з промисловістю, яка робить основний внесок в бюджет регіону. Існує проблема з великими промисловими містоутворюючими об'єктами - «Лінік» в Лисичанську, «Азот» в Сєверодонецьку, «Зоря» в Рубіжному. На підприємствах спостерігається зменшення зарплат та затримки з їхньою виплатою.

Негативні наслідки також мав розрив економічних зв'язків з Російською Федерацією, на яку до 2014 р. був орієнтований експорт значної кількості господарюючих суб'єктів регіону.

- Офіційний рівень безробіття в області становить 16,4 %, (за даними МОП за I півріччя 2018 р. – найвищий показник в Україні) втім, насправді, знаходиться на рівні 30 %. **В результаті багато людей вимушені виїжджати на заробітки за кордон.** Основним реципієнтом трудових мігрантів з Луганщини залишається РФ. Проблемою для регіону є виїзд найбільш активних та підготовлених кадрів, перспективної молоді.
- Основну частину підконтрольної уряду території області займають сільськогосподарські райони. Цю галузь контролюють великі агроконцерни та певна кількість місцевих підприємств. Малий та середній бізнес в області розвинуті недостатньо. Села, після занепаду колгоспної системи господарства, є вимираючими, потерпаючи від тотального безробіття. Кількість сільського населення має стійку тенденцію до зменшення.
- **Інфраструктура.** Одна з основних проблем Луганщини – недостатній розвиток та занепад наявної інфраструктури. Це, а також тривалі військові дії, формує несприятливий інвестиційний клімат, спричиняє нестачу зовнішніх фінансових надходжень. Наступною проблемою області залишається забезпечення сталого енергопостачання, викликаного арештом рахунків підприємства Луганського енергетичного об'єднання (ЛЕО), та відсутністю інтегрованості регіональної системи в загальнонаціональну. Область є відірваною від решти країни у залізничному сполученні. Швидкісні пасажирські потяги не можуть курсувати через відсутність електрифікації залізничної гілки від м. Куп'янськ Харківської області. Більша частина регіону сполучена виключно автомобільними шляхами, що мають катастрофічну якість. Так, наприклад, поїздка між сусідніми районними центрами Сватове та Білокуракине (відстань 50 км) через незадовільний стан доріг займає близько двох годин.

- **Погане врядування.** До регіону надходять значні кошти з державного бюджету та іноземна допомога, спрямовані на відбудову інфраструктури, розвиток економіки та соціальної сфери. Натомість, через низький рівень проектного менеджменту в місцевих громадах, весь потенціал допомоги, що надходить в область, не використовується. Населення регіону має низький рівень довіри як до центральної, так і до регіональної влади. Дещо кращим є ставлення до місцевої влади. Водночас, оновлення останньої після подій 2014 року майже не відбулося, що несе ризики збереження існуючої кланової системи та корупційних практик.
- **Екологічна небезпека** зумовлена наявністю на підконтрольній території 535 потенційно небезпечних об'єктів та 34 хімічно небезпечних об'єктів (більшість в агломерації Лисичанськ-Сєверодонецьк-Рубіжне). В зоні потенційного хімічного забруднення проживає майже 41 % населення підконтрольних територій. Існують загрози, пов'язані з затопленням шахт на тимчасово неконтрольованих Україною територіях області.
- **Криміногенна ситуація** є контрольованою, основні ризики обумовлені наближеністю до зони бойових дій. Діяльність правоохоронних органів в Луганській області оцінюється позитивно. Після впровадження реформ патрульна поліція дійсно змогла забезпечити покращення криміногенної ситуації та підвищення рівня безпеки в регіоні. В той же час представники поліції скаржаться на специфічні проблеми в роботі, притаманні для зони конфлікту.
- Для Луганської області актуальною є проблема **наркоманії**. Вона загострюється зі зростанням доступності дешевих синтетичних наркотиків.
- **Проблема сепаратизму** на підконтрольній уряду території не ліквідована. Втім, рівень загрози знизився. Збереження штучно інспірованих сепаратистських настроїв виступає як наслідок інформаційних кампаній Кремля в 2014-2018 рр., комунікацій з

- населенням на непідконтрольних територіях, а також родичами в Російській Федерації.
- Події 2014-2015 рр. наклали відбиток на психологічний стан жителів регіону, який можна порівняти з посттравматичним синдромом. Це зумовлює упереджене сприйняття інформації та матеріалів, що мають пропагандистські цілі чи оціночні судження. Рівень довіри до загальноукраїнських ЗМІ є низьким. В області наявне **покриття російських телеканалів**. Їхнє блокування не працює. Більше того – в деяких районах (Північ регіону) через проблеми з українським мовленням їм немає альтернативи. Через це ускладнюється процес остаточного розриву населення Луганщини з російським інформаційним полем.
 - В **релігійній площині** спостерігається домінування Української православної церкви Московського патріархату.
 - В регіоні домінує думка, що **зовнішня політика** є сферою відповідальності органів влади, і саме вони мають з нею розбиратися. Натомість завдання простих людей – працювати на своєму місці. Щодо пріоритетів в цьому питанні думки відрізняються. Росія продовжує сприйматись населенням переважно нейтрально, передусім – через наявність родинних зв'язків.

Рекомендації

З метою покращення соціально-політичної та економічної ситуації в регіоні доцільно:

- невідкладно реалізувати будівництво спеціальних інженерних укріплень на кордоні Луганської області України та Російської Федерації;
- залучити міжнародні гуманітарні організації, фонди до комплексу заходів гуманітарного розмінування. Розширити штат спеціалістів та модернізувати технічне оснащення Спеціального центру швидкого реагування та гуманітарного розмінування Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

- розробити та винести на розгляд парламенту законопроект про статус КПВВ, що забезпечить його юридичне визначення та регламентацію в українському законодавстві;
- забезпечити відповідні умови праці поліції у зв'язку зі специфікою дій у прифронтовій зоні. Зокрема – через неможливість організувати належним чином огляд місця злочину через загрозу для криміналістів, спричинену військовими діями та їхніми наслідками (боєприпаси, що не розірвалися, мінна загроза тощо); складність з доступом до так званої «сірої зони» для проведення слідчих дій; юридичні труднощі з оголошенням в розшук людей по кримінальних справах, провадження по яким було розпочато на територіях, що сьогодні окуповані; складність з обвинуваченням по статті 260 («Участь в незаконних збройних формуваннях») – більшість обвинувачених переховуються на окупованих територіях, до того ж їх неможливо оголосити в міжнародний розшук через «політичний» характер справи;
- здійснювати профілактичні заходи для боротьби з незаконним обігом зброї та наркотичних речовин;
- координувати діяльність моніторингової місії ОБСЄ з Головним управлінням ДСНС в Луганській області (регулярні наради та консультації) з питань попередження техногенних катастроф, як на підконтрольній, так і на окупованій території;
- розробити протоколи реагування на катастрофи техногенного характеру (в межах розбудови системи національної стійкості на регіональному рівні);
- розробити загальнонаціональну стратегію реалізації діяльності «Центрів безпеки» ОТГ. Проводити заходи інформаційно-виховної роботи для різних вікових категорій населення стосовно діяльності «Центрів безпеки» ОТГ;
- пріоритетно розвивати масштабні інфраструктурні проекти - розбудовувати залізничне сполучення, ремонт доріг обласного значення, забезпечити повноцінне Інтернет-покриття території області. Необхідно побудувати нову систему ЛЕП, оскільки енергопостачання міст обласного значення Луганщини (Рубіжне, Северодонецьк, Лисичанськ) зараз здійснюється за резервною схемою;

- створити регіональну карту кластерної економіки, що аналізуватиме наявну ситуацію, визначатиме розірвані внаслідок негативних тенденцій економічного розвитку виробничі ланцюги та пропонуватиме шляхи їхнього відновлення або диверсифікації;
- розробити Програму розвитку малого та середнього фермерства, спрямовану на підтримку аграрних районів півночі Луганської області;
- активізувати зусилля для розбудови туристичного потенціалу регіону (екотуризм, Старобільськ). Залучити польські інвестиції у розвиток туристичного потенціалу м. Старобільськ (як одного з ключових міст пам'яті польської історії ХХ ст.);
- розробити регіональні програми професійної перепідготовки кадрів у зв'язку з закриттям (скороченням) великих промислових виробництв. Пріоритетними напрямками є сфера послуг, сільське господарство, мале виробництво, самостійна зайнятість, робота на інфраструктурних логістичних проектах, сфера безпеки (поліція, збройні сили). Запропонувати окремі програми зайнятості для вікових категорій населення (45+);
- розбудовувати спроможності та навчальні програми з питань громадської активності, соціальної мобільності, медійної грамотності та відповідальності;
- використовувати інструменти «м'якої сили» (soft power), міжлюдську дипломатію (people-to-people diplomacy) для формування та закріплення української ідентичності регіону;
- розробити регіональні програми національно-патріотичного виховання молоді з усуненням радянської традиції;
- підтримувати ініціативи, що сприятимуть посиленню зв'язків з іншими регіонами України (спортивні, культурні заходи, освітні проекти);
- проводити державну регуляторну політику супутникового мовлення для недопущення трансляції російських ЗМІ;
- провести інформаційну кампанію з негативним обґрунтованим контентом щодо існуючих соціально-економічних проблем тимчасово окупованих районів Луганської та Донецької областей, в той же час уникаючи осудливого ставлення до населення тимчасового окупованих районів області, їхньої громадської позиції, рівня свідомості тощо;

- для мешканців прифронтових територій, започаткувати проведення заходів з подолання відчуття стурбованості, депресії та інших симптомів через консультації, терапію та професійну психологічну підтримку для полегшення негативного та/або травматичного досвіду, посилення навичок психо-соціальної адаптивності;
- проводити тренінги та семінари для ВПО та враженого посттравматичним синдромом місцевого населення з тематики можливостей розвитку громад, посилення соціально відповідальної громадянської позиції, розвитку лідерських здібностей тощо. За рахунок цього створити інструменти заохочення активних представників ВПО для працевлаштування на управлінські посади;
- реалізовувати регіональні програми будівництва доступного житла та створення робочих місць для ВПО. Створити комісії з розгляду житлових об'єктів з метою підтримки ВПО, які зазнали майнових втрат;
- продовжити процеси децентралізації та відмови від вертикальних командних методів прийняття рішень (максимальне залучення місцевого населення до прийняття рішень, розвитку інфраструктури, фінансового планування розвитку територій);
- проводити дієві заходи з очищення влади від сепаратистів-організаторів псевдореферендумів (люстрація, заборона на заняття державних посад та роботу в навчально-виховних закладах).

ЗАПОРІЖЖЯ ТА ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

Запоріжчина – індустріально-аграрний регіон, який займає стратегічно важливе географічне положення між зоною проведення Операції об'єднаних сил на сході України та анексованим Російською Федерацією Кримським півостровом. Через агресивні дії РФ в Азовському морі Запорізька область залишається уразливою в разі ескалації російсько-українського конфлікту.

Регіону властиві наступні проблеми, які мають як регіональне, так і всеукраїнське значення:

- Найважливішою проблемою залишається **війна з Російською Федерацією** на сході України. В регіоні проживає значна кількість вимушених переселенців з Донецької та Луганської областей. Це напряду впливає на електоральні вподобання – політики, які обіцяють швидке завершення конфлікту з Російською Федерацією, можуть претендувати на підтримку на виборах. Також в області проживає близько 11 тис. ветеранів АТО, що потребують психологічної реабілітації та соціальної адаптації.

- Одночасно для регіону зберігається **загроза російської агресії**, зокрема небезпека російського десанту на узбережжя Азовського моря (берегова лінія в межах області перевищує 300 км). Регіон має важливе значення в планах Кремля для реалізації сценарію створення «сухопутного коридору» на Крим, якщо російська влада і надалі буде неспроможна вирішити соціально-економічні проблеми анексованого півострову (насамперед – забезпечення водними ресурсами).
- Існуючі **сепаратистські та антидержавні настрої** в регіоні створюють сприятливі умови для дестабілізаційних зусиль Кремля. Райони підвищеного ризику – Мелітополь та Бердянськ. Найбільше підтримують росіян місцеві етнічні осередки – наприклад села Приазов'я, де компактно проживає зорієнтована на РФ болгарська меншина. З метою погіршення соціально-економічної ситуації в регіоні та підсилення протестних настроїв з 2018 р. Російська Федерація почала затримку комерційних суден, що прямують до портів Бердянськ та Маріуполь. Кінцевою метою Москви є закриття Азовського моря для експорту української металевої та аграрної продукції на світові ринки.
- **Економічна ситуація** в Запорізькій області залишається складною. Специфіка регіону полягає в наявності на його території розвинутого гірничо-металургійного комплексу, який переважно виробляє продукцію з низькою доданою вартістю, що зменшує конкурентоспроможність. Продукція промислових підприємств регіону до 2014 р. експортувалася переважно до РФ, і наразі виробники вимушені шукати нові ринки збуту. Так само, фрукти та овочі з півдня Запорізької області раніше постачалися на Кримський півострів. Незадовільний рівень зарплат спричиняє нестачу кадрів на виробництвах та виїзд населення на заробітки в інші регіони та за кордон. Так само скорочується частка працездатного населення через негативні демографічні тенденції.
- **Міграція** з регіону наразі в основному спрямовується в західному напрямку – до країн Європи. Пояснюється це тим, що через санкції російські замовники не в змозі забезпечувати належні умови оплати

праці висококваліфікованим спеціалістам. Хоча масштаби міграції до РФ зменшуються, втім – саме явище не зникає.

- Найнебезпечнішою для Запорізької області є **екологічна проблеми**. Висока концентрація екологічно-небезпечних галузей промисловості на території регіону обумовлює віднесення області до найбільш техногенно навантажених частин України. Основні забруднювачі - металургічні підприємства, теплові електростанції та виробництва із застарілим устаткуванням. Внаслідок цього область знаходиться на перших місцях по показниках захворювань жителів (серцевих, онкологічних тощо). Декілька років відкладається модернізація очисних споруджень на основному джерелі забруднення в місті Запоріжжя – заводі «Запоріжсталь». Потенційну небезпеку становить наявність таких об'єктів, як Запорізька АЕС, та хімічно небезпечних підприємств; також можливі аварійні ситуації на Дніпровських греблях.
- **Ситуація з інфраструктурою**. Дороги в Запорізькій області перебувають в занедбаному стані – і ремонтуються недостатньо швидкими темпами. Існуючі мостові переходи через річку Дніпро мають низьку пропускну спроможність. Насамперед це стосується обласного центру – Запоріжжя, де вже 15 років не вдається завершити будівництво нових мостів.
- Рівень **криміногенної загрози** життю населення в Запоріжжі та області зараз достатньо низький. Статистика по важких злочинах з року з рік не змінюється. Натомість **загострюється проблема обігу наркотиків**, який зріс в п'ять разів за останні роки і наразі регіон посідає перше місце в Україні за цими показниками; збільшується кількість крадіжок; зростає обіг зброї в населення, яка йде із зони АТО. Загальна ситуація може впродовж кількох місяців загостритися, оскільки кризові явища в економіці створюють для криміналітету стабільну соціальну базу. Працівники поліції наголошують на недосконалості нормативної бази, яка заважає їм в повному обсязі виконувати свої завдання. Неможливість в рамках чинного законодавства добитися правосуддя для багатьох злочинців та невисокі зарплати призводять до зневіри та розчарування співробітників правоохоронних органів. Наслідком стають масові звільнення, формується «кадровий голод». Особливо це вдарило

- по інституту дільничних, де зараз 70 % кадрів становлять молоді недосвідчені працівники.
- В сфері **охорони здоров'я** протягом останніх років в області загострюється епідеміологічна ситуація. Щорічно регіон страждає від африканської свинячої чуми. Із зони АТО розповсюджуються венеричні захворювання та ВІЛ-інфекція.
 - **Громадянське суспільство не користується довірою** та підтримкою населення – більшість ГО мають репутацію «грантоїдів» або таких, що обслуговують інтереси влади.
 - УПЦ МП має більшість парафій в регіоні і перехід їх до лав ПЦУ може супроводжуватись конфліктними ситуаціями. **Деструктивні впливи російської церкви** відчутні не лише в інформаційній площині. Небезпеку створює активність воєнізованих православних громадських організацій, на кшталт «Радомиру», до яких входять колишні «беркутівці» та інші антидержавні елементи.

Рекомендації

З метою покращення безпекової ситуації в Запорізькій області пропонується:

- Посилити обороноздатність регіону, насамперед на узбережжі Азовського моря. Розбудова військово-морської бази в м. Бердянськ та збільшення кількості військових кораблів і катерів України в регіоні має завадити РФ встановити повний контроль над морськими підходами та маршрутами, не допустити сценарію проведення десантної операції.
- Активізувати державну інформаційну політику для боротьби з російською пропагандою в регіоні.
- Впровадити заходи з мінімізації негативного впливу екологічно шкідливих виробництв на здоров'я населення шляхом будівництва очисних споруд за рахунок власників підприємств.
- Реалізувати програму економічної диверсифікації – стимулювання залучення інвестицій у високотехнологічні виробництва з продукцією високої доданої вартості; сприяти розвитку малого та середнього бізнесу і туристичної галузі.

- Розробити регіональну програму професійної перепідготовки кадрів у зв'язку з закриттям (скороченням) великих промислових виробництв з метою попередження міграції працездатного населення за межі області. Пріоритетними напрямками є сфера послуг, робота на інфраструктурних логістичних проектах, сфера безпеки (поліція, збройні сили). Запропонувати окремі програми зайнятості для вікових категорій населення (45+);
- Розробити Програму розвитку малого та середнього фермерства, спрямовану на підтримку аграрних районів Запорізької області.
- Використовувати рекреаційний та історико-культурний потенціал регіону для залучення туристів з інших областей України.
- Розробити стратегію вирішення інфраструктурних проблем області, сприяти розвитку річкового судноплавства по Дніпру та добудові мостових переходів. Розвиток логістично-транспортного потенціалу дозволить Запорізькій області стати важливим транзитним хабом між північчю та півднем, сходом та заходом України.
- Здійснювати профілактичні заходи для боротьби з незаконним обігом зброї та наркотичних речовин.
- Запровадити системний підхід до оцінки безпеки в регіоні (аналіз та розробка коротко- і довгострокових програмних документів щодо попередження актуальних загроз).
- Продовжити процеси децентралізації (максимальне залучення місцевого населення до прийняття рішень, розвитку інфраструктури, фінансового планування розвитку територій).
- Активізувати проведення масових інформаційних, розважальних та культурних заходів із національно-патріотичного виховання, спрямованих на широкі верстви населення (фестивалі, кінофоруми тощо).
- Підвищити рівень інформування населення щодо питань європейської інтеграції та співпраці України з НАТО; сприяти популяризації європейського та євроатлантичного вектору серед молодого населення.

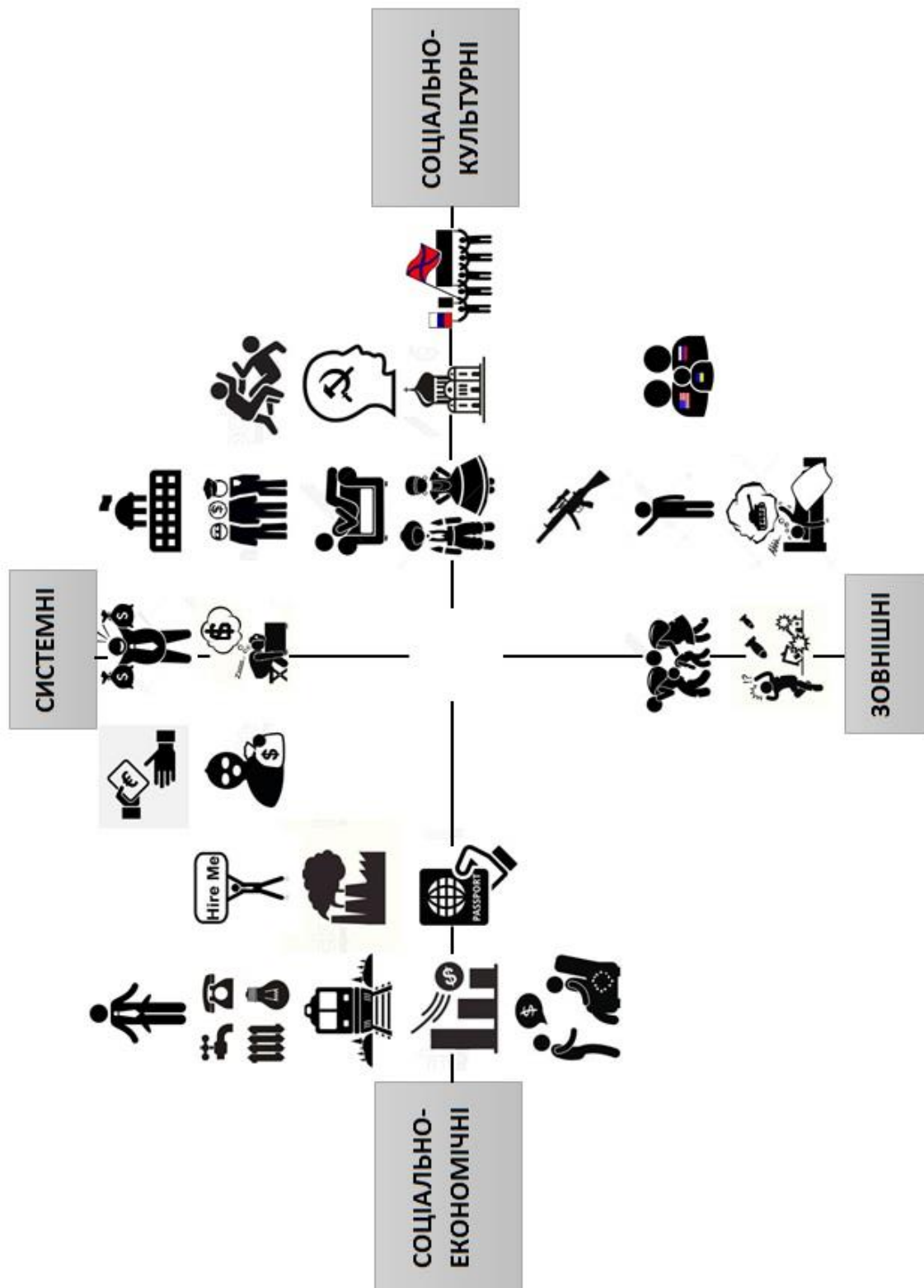
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПРОЕКТУ

- Забезпечити створення системи типових профайлів міст та містечок України в залежності від структури економіки та соціальної карти проблем. Розробити стратегію розвитку не в залежності від регіональної специфіки, а за профайлами міст (відхід від поділу країни на Схід та Захід, Північ та Південь):
 - створення паспорту міста, що включає в себе економічну структуру (підприємства, які працюють в місті, їх стан, ринки торгівлі), ефективність влади та місцевих еліт, зайнятість населення, соціально-демографічну мапу (народжуваність, смертність, міграція), соціальну інфраструктуру, кадрове забезпечення, безпекове середовище, транспортну логістику;
 - створення класифікації типових профайлів міст України;
 - розробка карта ризиків та сценаріїв розвитку для міста;
- Розробити закриту частину дослідження стосовно олігархічно-кланової структури в регіонах (кланова мапа);
- Створити альтернативні офіційним канали інформування центральних органів влади про реальний стан справ в регіонах (наприклад, через громадські мережі, консультативні наради тощо) з метою недопущення дезінформування про реальне становище;
- Створити «групи цільового призначення», що діятимуть за принципом проектного менеджменту для вирішення конкретних проблем конкретних регіонів;
- Вдосконалити систему індикаторів паспорту безпеки, засновану на Глобальному індексі миру, ранжуванні загроз, присвоєнні коефіцієнтів;
- Реалізувати регулярність розробки регіональних паспортів через створену мережу державних та громадських організацій для відстеження динаміки змін конкретних проблемних індикаторів (двічі на рік);
- Вдосконалити законодавчу базу, що гарантуватиме захист приватної власності;

- Створювати якісний інформаційний контент спрямований на нівелювання російського інформаційного поля, передусім в соціальних мережах та на регіональних інтернет-ресурсах;
- Реалізувати національну медіа-кампанію для висвітлення у доступній формі завдань та досягнень проведених в країні реформ (поліції, освіти, пенсійного забезпечення, медичної служби тощо);
- Забезпечити прийняття закону про органи внутрішніх справ як бази для ефективної діяльності правоохоронних органів.

ДОДАТКИ

СИСТЕМА КООРДИНАТ ПОХОДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ

	Бідність населення (низькі пенсії та зарплати)		Патерналізм
	Корупція		Неефективна економічна модель
	Олігархічні клани		Міграція населення
	Неефективність влади		Регіональні відмінності
	Високі ціни та комунальні тарифи		Релігійні питання
	Безробіття		Сепаратизм
	Криміналітет		Нестача іноземних інвестицій
	Неефективність правоохоронних органів		Доступність зброї
	Патронаж/непотизм		ВПО
	Нетолерантність суспільства		Радикалізм
	Інфраструктура		Зовнішній вплив на еліту
	Екологічна ситуація		Війна з РФ
	Низька мобільність населення		Посттравматичний синдром

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Давимука Олександра Олегівна, проектний менеджер ДМГО «Центр міжнародної безпеки»; молодший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Замікула Микола Олександрович, заступник директора ДМГО «Центр міжнародної безпеки», старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Каракуц Андрій Миколайович, перший заступник директора ДМГО «Центр міжнародної безпеки»; старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Кравченко Валерій Вікторович, директор ДМГО «Центр міжнародної безпеки»; старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Автори дослідження висловлюють подяку регіональним партнерам:

- Вінницькій обласній державній адміністрації;
- Вінницькій торгово-промисловій палаті;
- Донецькому національному університету імені Василя Стуса;
- Закарпатській обласній державній адміністрації;
- Ужгородському національному університету;
- Донецькій обласній військово-цивільній адміністрації;
- Краматорській міській раді;
- Донбаській національній академії будівництва і архітектури;
- Дніпропетровській обласній державній адміністрації;
- Дніпровському університету ім. Альфреда Нобеля;
- Харківській обласній державній адміністрації;
- Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна;
- Харківському національному університету внутрішніх справ;
- Херсонській обласній державній адміністрації;
- Херсонському державному університету
- Одеському національному університету імені І.І. Мечникова
- Національному університету «Острозька академія»
- Національному університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
- Східноукраїнському національному університету імені Володимира Даля
- Запорізькому національному університету

А також особисто Світлані Мітряєвій, Тетяні Брежневій, Ігорю Тодорову, Олександру Неприцькому, Денису Чистікову, Максиму Єлігулашвілі, Юрію Щедріну, Ірині Ткаченко, Шону Лохна.

Виконавець соціологічного дослідження: Центр прикладних досліджень,
<https://cpd.com.ua/>

Національний інститут стратегічних досліджень
ДМГО «Центр міжнародної безпеки»
Адреса: бул. Чоколівський 13, м. Київ, 03186, Україна
Телефон: + 38 044 242 3803
Електронна пошта: intsecurity@ukr.net;
Веб-сторінка: <https://intsecurity.org/>